

Lapsen näkökulma osaksi avoperhe- kuntoutuspalvelun kehittämistä

Opinnäytetyö

Hanna Tyyskä

Opinnäytetyö

Kevät 2020

Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK), sosionomin tutkinto-ohjelma

Sosiaaliohjaus

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Lastensuojelu	7
2.1	Lapsen näkökulma lastensuojelussa.....	8
3	Tehostettu perhetyö	10
4	Perhekuntoutus	12
4.1	Sosiaalinen kuntoutus	13
4.2	Avoperhekuntoutus lastensuojelussa	14
5	Lapsi kuntoutujana perheessä	18
6	Lapsen osallisuus lastensuojelussa	20
6.1	Lapsilähtöisyys osallisuuden mahdollistajana	23
6.2	Lapsi toimijana avoperhekuntoutuksessa	25
7	Lapsi palvelun kehittäjänä ja tiedon tuottajana	28
8	Tavoite, tarkoitus ja tuotos	29
9	Tutkimuksen toteuttaminen	31
9.1	Lähtökohdat.....	32
9.2	Toimintaympäristö	32
9.3	Kvalitatiivinen tutkimus.....	35
10	Lapsen haastattelu	36
10.1	Haastattelun toiminnalliset elementit ja toteutus	37
10.2	Haastattelun sisällön rakentuminen	40
10.3	Lapsen huomioiminen aineiston kokoamisessa	41
11	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	44
12	Eettisyys ja luotettavuus	45
13	Haastatteluaineiston analyysin vaiheet	48
14	Toiminnallisen kohtaamisen tuoma ymmärrys	49
14.1	Asiakkuus ja arki lapsen näkökulmasta.....	50
14.2	Toiminnallisten menetelmien soveltuvuus.....	68
15	Pohdinta ja yhteenveto	79

16	Jatkokehittämissuositukset	81
	Lähteet	83
	Liitteet.....	87
	Liite 1 1.Haastattelurunko	87
	Liite 2 2.Haastattelurunko	88
	Liite 3 3.Haastattelurunko	90

Kuviot

	Kuvio 1. Avoperhekuntoutuksen jäsentäminen lastensuojelun palveluna	17
	Kuvio 2. Lapsen osallisuuden ja toimijuuden toteutuminen.....	28
	Kuvio 3. Tutkimuksen eteneminen.....	31
	Kuvio 4. Jyväskylän kaupungin lastensuojelun tehostetun perhetyön yksikkö ja työmuodot	33
	Kuvio 5. Lapsen haastattelutilanteessa ottama valokuva	49
	Kuvio 6. Palvelun kehittäminen.....	50
	Kuvio 7. Toiminnalliset menetelmät	68

Tekijä(t) Tyyskä, Hanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 02/2021
	Sivumäärä 89	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Lapsen näkökulma osaksi avoperhekuntoutuspalvelun kehittämistä		
Tutkinto-ohjelma Sosionomi (AMK), sosionomin tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Ketola, Tuija ja Tapio, Tarja		
Toimeksiantaja(t) Tehostetun perhetyön yksikkö ja Mattilan perhekuntoutus		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda lapsen näkökulma osaksi avoperhekuntoutuspalvelun kehittämistä. Yhteistoiminnallinen kehittämistyö toteutui Jyväskylän kaupungin tehostetun perhetyön yksikön ja Mattilan perhekuntoutuksen työryhmän toimesta. Lastensuojelun asiakaslapsen näkökulman mukaan tuomisella tähdättiin lapsen kuulluksi tulemiseen, lapsen asiakasosallisuuden vahvistumiseen, ammattilaisten ymmärrystä laajentavan kokemustiedon keräämiseen, sekä eettisesti kestävän ja lapsen osallisuusoikeudet huomioivan lastensuojelun palvelumuodon kehittämiseen.</p> <p>Laadullinen tutkimus toteutettiin kokoamalla toimeksiantajan lapsilähtöistä kehittämistyötä tukeva teoreettinen viitekehys, sekä luomalla toiminnallisia elementtejä sisältävä, kolmiosainen, haastattelukokonaisuus. Haastattelut kohdennettiin avoperhekuntoutuspalvelun pilotointiin osallistuneen perheen lapselle, jolla oli kehittämistehtävän tarpeeseen vastaavaa kokemustietoa. Haastattelutilanteet toteutettiin toiminnallisesti ja niitä varten suunniteltiin kolme erilaista työvälinettä sisältävä menetelmälaatikko, josta lapsi sai halutessaan valita elementin itseilmaisunsa tueksi.</p> <p>Tutkimuksen tarjoama ymmärrys vahvisti käsitystä lapsesta merkityksellistä tietoa tuottavana ja omaa elinympäristöään ainutkertaisesti hahmottavana toimijana. Lapsen asiakkuuden ja arjen kannalta keskeisiksi sisällöiksi nousivat lapsen sosiaalinen verkosto, toimijuus, sekä lapsilähtöisyys. Toiminnallisten menetelmien soveltuvuuden arvioinnissa kantavia teemoja olivat työvälineen käyttöarvo, lapsen kohtaaminen, sekä menetelmien toisijaisuus. Lapsen kokemuksista kävi ilmi, että avoperhekuntoutusjakson aikana oli saavutettu lapselle arjessa todellistuvaa myönteistä muutosta. Aineistosta nousi esille myös tarve kiinnittää erityistä huomiota lapsen prosessiosallisuuden toteutumiseen.</p>		
Avainsanat (asiasanat)		
Lastensuojelu, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, avoperhekuntoutus, lapsilähtöisyys, lapsen näkökulma, lapsen toimijuus, lapsen osallisuus, lapsi kuntoutujana, lapsi tiedon tuottajana		
Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Tyyskä, Hanna	Type of publication Opinnäytetyö, AMK	Date 02/2021
	Number of pages 89	Language of publication Suomi
		Permission for web publication : x
Title of publication Childs perspective as a part of developing open family rehabilitation service		
Degree programme Bachelor of social services, JAMK University of Applied Sciences		
Supervisor(s) Ketola, Tuija and Tapio, Tarja		
Assigned by Intensified Family Work Unit and Mattila's Family Rehabilitation		
<p>Abstract</p> <p>The aim of the thesis was to provide a child 's perspective to be used as part of the development of the open family rehabilitation service. The co-operative development work was carried out by the City of Jyväskylä's Intensified Family Work Unit and Mattila's Family Rehabilitation Working Group. The purpose of the client child's interview was to get knowledge about child's perspective of child protection and the aim was to make the child heard, to strengthen the child's customer involvement, to gather experience data that expands the understanding of professionals, and to develop an ethically sustainable and child-friendly child protection service.</p> <p>The qualitative research was carried out by compiling a theoretical frame of reference supporting the client's child-centered development work, and by formulating a three-part interview containing functional elements. The interviews were aimed at a child of a family who participated in the piloting of the open family rehabilitation service and who had experience based knowledge relevant to the development task. The interview situations were carried out functionally and a method box with three different tools was designed for them, from which the child could choose an element to support his or her self-expression.</p> <p>The understanding provided by the study strengthened the perception of the child as an actor who produced relevant information and uniquely perceived his or her own living environment. The child's social network, agency, and child orientation became the most important contents for the child's clientele and everyday life. The main themes in assessing the suitability of functional methods were the use value of the tool, the encounter of the child, and the subsidiarity of the methods. The child's experiences showed that during the open family rehabilitation period, a positive change had been achieved in the child's everyday life. The material also highlighted the need to pay special attention to the child's process involvement .</p>		
Keywords/tags Child protection, enhanced family work, family rehabilitation, open family rehabilitation, child orientation, child perspective, child agency, child inclusion, child as rehabilitator, child as information producer		

1 Johdanto

Lastensuojelun keskeisin tarkoitus on turvata lapsen kokonaisvaltaiselle kasvulle ja kehitykselle suotuisat olosuhteet, sekä ensisijaisesti tukea vanhempia tähän tähtäävän kasvatustehtävän toteuttamisessa. Perheiden ja erityisesti lasten hyvinvointia, sekä yhteiskunnallista toimijuutta vahvistavat lastensuojelun avopalvelut käsittävät laajan skaalan erilaisia tuen muotoja. Avopalveluiden kautta toteutetaan monimuotoisten sosiaalisten ongelmien kanssa painivien perheiden kohtaamista ja vuorovaikutuksellista muutostyön tekemistä. Yhteiskunnan ja sosiaalityön määrittelemä lapsiperheen normi sävyttää tehtävää työtä ja lastensuojeluun liittyvien valtasuhteiden tarkasteleminen vaatii aktiivista keskustelua perheiden, sekä erityisesti lasten osallisuuden ja oikeuksien toteutumisen ympärillä. Lapsi on asemaltaan erityisen haavoittuva ja Möllerin (2004) mukaan lastensuojelupalveluiden asiakkuuksissa, sekä käytännöissä valitettavan usein ”näkyvätön tai kohtaamaton” (2004, 24). Tämä synnyttää tarpeen ammattilaisten toimesta tapahtuvalle; osallistavalle ja lapsilähtöiselle työskentelylle, itseilmaisua tukevalle kohtaamiselle, lapsen johdattelemattoman näkökulman taltioimiselle, sekä lastensuojelun keskeisimmän asiakkaan elämämaailman avaamiselle. Moderniin perhetyön ja perhekuntoutuksen eetokseen kuuluu jatkuvasti kehittää lapsilähtöisiä, monitoimijaiseen kuulemiseen nojaavia, sekä eettisesti kestäviä lähestymistapoja ja työmuotoja, joiden kautta pyritään vastaamaan lapsilla oleviin tarpeisiin entistä paremmin. Tutkimukseni taustalla olevan, lapsen omaan arkeen ja elinympäristöön suuntautuvan, avoperhekuntoutuspalvelun kehittämisen keskeinen

näkökulma on lapsen aseman aktiivinen tarkasteleminen, lapsen osallisuuden tukeminen, lapsen äänen kuuleminen ja lapsen nostaminen vanhempien mieliin, sekä kaiken työskentelyn keskiöön. Lapsen asiakasosallisuus palvelujen kehittämiseen pohjaa ajattelutapaan, jossa lapsi huomioidaan omaa itseään, perhesuhteitaan ja ympäristöään erityisellä tavalla hahmottavana, aktiivisena toimijana.

Toteutan opinnäytetyöni osana Jyväskylän kaupungin lastensuojelun tehostetun perhetyön yksikön, sekä Mattilan perhekuntoutuksen organisoimaa avoperhekuntoutuksen kehittämistä. Laadullisessa tutkimuksessani tarjoan lastensuojelun kentällä toimiville viranomaisille asiakaslapsen ammentamaa kokemustietoa uuden palvelumallin muotoilun tueksi. Teoreettisen tiedon etsinnällä laajennan ymmärrystä lapsen asemasta lastensuojelun ja avoperhekuntoutuspalvelun asiakkaana, sekä oman elämänsä aktiivisena toimijana. Kartoitin lastensuojelun asiakkuudessa olevan perheen lapselta hänen kokemustietoaan, hyödyntäen toiminnallisia elementtejä sisältävää haastattelurunkoa. Tavoitteenani on käyttää lapsilähtöisiä keinoja, joilla tukea lapsen itseilmaisua, sekä kuulluksi tulemistä. Tarkoitukseni on myös tuottaa eettistä pohdintaa, jolla vahvistaa ammattilaisten käsitystä lapsesta merkityksellisiä näkökulmia tuottavana ja koko perheen kuntoutusprosessiin aktiivisesti osallistuvana jäsenenä. Tutkimusluvut haastattelua varten anoin Jyväskylän kaupungin perusturvapalveluilta. Tutkimuksen tuloksena tarjoan teoreettisen viitekehyksen lapsilähtöisen avoperhekuntoutuspalvelun kehittämiseksi keskeisimmistä teemoista, sekä koonnin lapsen tuottamasta aineistosta, jota hyödyntää avoperhekuntoutuspalvelun muotoilussa.

2 Lastensuojelu

Lastensuojeluinstituutio on yhteiskunnan lupaus lasten ihmisoikeuksien ja tasa-arvon turvaamisesta, sekä lapsia ja perheitä tukevien palveluiden järjestämisestä niihin haasteellisiin tilanteisiin, joita voi tulla vastaan perhe-elämässä. Pitkäaikaisten kriisien ja vaikeuksien uhka lapsen hyvinvoinnille on tunnistettava, kaikkien perheiden oikeus apuun tunnustettava ja moninaisiin tuen tarpeisiin vastattava laajaa ja joustavaa palvelujärjestelmää rakentamalla (Törrönen ja Pärnä 2010, 238).

Lastensuojelun toteuttamista ohjaa Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus, jonka tarkoitus Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) mukaan on turvata jokaiselle lapselle osuus yhteiskunnan voimavaroista, oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon sekä oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja yhteiskuntaelämään (Lastensuojelun arvot ja periaatteet 2019). Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lastensuojelun tarkoituksen ja perustehtävän lapsen kasvuympäristön turvallisuuden varmistamiseksi, monipuolisen ja tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi, jokaisen lapsen erityisen suojelun toteuttamiseksi, sekä riittävien palvelujen ja tukitoimien järjestämiseksi lapselle ja perheelle (LSL 417/2007).

Eettisesti ja asiakaskeskeisesti toteutetun lastensuojelun puitteissa kaikkia perheen jäseniä kunnioitetaan ja heidän toimijuuttaan vahvistetaan erityisellä tavalla. Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen (2019) julkaisun mukaan lapsi- ja

perhekeskeisen lastensuojelun periaatteita ovat lapsen edun huomioiminen, vanhempien ja perheen kokonaisvaltainen tukeminen, osallisuuden mahdollistaminen, yhdenvertaisuus, suhteellisuus periaate, palvelujen oikea-aikainen tarjoaminen, sekä työn suunnitelmallisuus (Lastensuojelun arvo ja periaatteet 2019).

Bardyn (2013) mukaan lastensuojelunpalveluiden taustalla olevaa tarvetta selittävät osittain perheen rakenteessa, asuinpaikassa ja arjen kasvuympäristössä tapahtuvat muutokset, sekä erilaiset pahoinvointia aiheuttavat tekijät, kuten perheen heikko sosioekonominen asema. Taloudelliseen toimeentuloon liittyvät lastensuojelulliset huolenaiheet kytkeytyvät vallitsevaan yhteiskunnalliseen ilmastoon työmarkkinatilanteen ja lapsiperheköyhyyden kautta (95). Vanhempien voimavarojen loppuminen, vanhemmuuden taitojen puute, perheristiriidat, vanhemman mielenterveysongelmat ja erityisesti äitien päihteiden käyttö ovat yhdistäviä tekijöitä lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen, sekä huostaanottoon johtaneisiin syihin (mts. 97).

2.1 Lapsen näkökulma lastensuojelussa

Lapsen etu on keskeisimpiä nykylastensuojelua koordinoivia toimintamalleja ja toimii muita hallinnollisia ratkaisuperiaatteita ohjaten. Lapsen etu ei kuitenkaan ole määriteltävissä yksinkertaisilla teoreettisilla periaatteilla, sen noudattaminen vaatii ammattilaisten toteuttamaa tilannekohtaista harkintaa ja sisältää vaatimuksen moraaliseen järjestykseen. Lapsen edun rinnalla tai sitä täsmen-
tämässä käytetään usein 'lapsen oikeuksia' ja 'lapsen näkökulmaa' (Forsberg & Autonen-Vaaraniemi 2012, 76-77).

Lapsen näkökulmaa voi vaihtoehtoisesti kuvata lapsen äänenä, jolla on vastaavanlainen asianosaisnäkemystä painottava orientaatio. Lapsen näkökulman merkitys on korostunut 1990-luvulta lähtien, kytkeytyen sosiologiseen kiinnostuksen lapsesta toimijana, yhteiskuntatieteelliseen tarkasteluun asianosaisten äänien tavoittamisesta, sekä moninäkökulmaisuutta tavoitteleviin ammattikäytäntöihin (Forsberg & Autonen-Vaaraniemi 2012, 85).

Archard ja Skivenes (2009) jäsentävät lapsen näkökulmaa (child's views) osana lastensuojelua ja lapsen kuulemista, nostaten periaatetta tukeviksi tekijöiksi lapsen tarjoaman tiedon arvokkuuden, sekä moraalisen tärkeyden, lastensuojelun legitimiuden täyttymiseksi. Huomionarvoista on erottaa lapsen etu, jota tulkitsevat muut toimijat, lapsen näkökulmasta, joka kuuluu lähtökohtaisesti lapselle itselleen (Forsberg & Autonen-Vaaraniemi 2012, 86-87). Lapsen näkökulma on saanut myös kritiikkiä tarjoamalla olettamusta, että lapsen mielipide eroaa muiden sukupolvien ajattelusta, sekä olemalla vuorovaikutuksellisuutensa vuoksi haastavasti tulkittava, kun tutkija tai työntekijä saattaa arvioida virheellisesti, jättää huomiotta, romantisoida tai vähätellä lapsen ja nuoren sanomaa (mts. 87).

Lapsen näkemyksen selvittäminen ja mielipiteen huomioonottaminen tulee toteuttaa lapsen iän, sekä kehitystason mukaisesti kaikissa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa. Näkemyksen selvittäminen ja näkökulman esittämistä tukevan tilanteen luominen on viranomaisen vastuulla. Lapsen näkemyksen selvittäminen on ensimmäinen askel kohti saadun tiedon hyödyntämistä lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemyksen selvittäminen eroaa lastensuojelussa esiintyvistä lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, joka koskee vain 12-vuotta täyttäneitä lapsia. Lapsen oikeuksien komitea onkin 2011 antanut

huomautuksen kategoristen ikärajojen käytöstä lapsen osallisuuden rajoittajana. (Hakalehto & Toivonen 2016, 46-47)

Asiantuntijoiden koordinoima ja aikuisten toimivallan kautta toteutettavassa lastensuojelussa lapsen ääni jää helposti ammattilaisten ja vanhempien puheenvuorojen alle, jolloin lapsen edun arviointia toteutetaan, suunnitelmia laaditaan ja muutosta tavoitellaan kuulematta lapsen näkökulmaa asioihin. Bardy (2013) onkin todennut, että lastensuojelutyötä on kritisoitu sen aikuislähtöisestä vallasta, jossa työkäytännöt, sekä toimintatavat ovat aikuisten määrittelemiä ja lapselle tarjotaan vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa, toimia ja tulla kuulluksi. Aikuisasiantuntijoiden ja huoltajien väliseen työskentelyyn painottuvassa lastensuojelussa on vaarana, että lapsen kanssa kohdataan ja kasvuolosuhteita muokataan vain välillisesti, vanhempien toimintaan vaikuttamisen kautta (Bardy 2013,155).

3 Tehostettu perhetyö

Perhetyön määritelmä on moninainen ja sen alle mahtuu paljon erilaisia työ- ja toimintatapoja. Pidän tärkeänä erottaa käsittelemäni lastensuojelullista tukea ja muutosta tukevaa työtä tekevä *tehostettu perhetyö*, ennaltaehkäisevästä ja varhaista puuttumista tarjoavasta perhetyöstä. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos (2019) erittelee nämä kaksi toisistaan esittämällä, että tehostetun perhetyön erottaa keskeisimmin sosiaalihoitolaian mukaisesta perhetyöstä työskentelyn intensiteetti, sekä lastensuojelun asiakkuus. Tehostetun perhetyön palveluun liittyy erityistä ohjausta ja tukea vaativien perheiden kokonaisvaltaista, muutokseen tähtäävää ja motivoivaa työtä. Tehostettuun perhetyöhön

liittyy lastensuojelullisen tulokulman takia tuen lisäksi myös kontrolli ja tehostettua perhetyötä voidaan toteuttaa huostaanoton tarpeen ehkäisemiseksi tai sen toteamiseksi. Tehostettua perhetyötä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä perheen, lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijöiden kesken (Perhetyö ja tehostettu perhetyö 2019).

Lastensuojelulakia muutettiin uuden sosiaalihoitolain voimaantulon yhteydessä ja sen seurauksena (Lsl 36§) tehostettu perhetyö nostettiin lastensuojelun avohuollon tukitoimien joukkoon. Tämä tekee lastensuojelun asiakkaille järjestettävästä tehostetusta perhetyöstä selkeämmin erillisen palvelun suhteessa sosiaalihoitolain mukaiseen perhetyöhön. Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin (2014/1302) lukeutuu lisäksi perhekuntoutus, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja, tukea ongelmatilanteen selvittämiseen, taloudellista tukea harrastuksiin, koulunkäyntiin, työhön sijoittumiseen ja muihin henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen, sekä muita lapsen ja perheen pärjäämistä vahvistavia tukitoimia (LSL 417/2014, 36§).

Tehostettu perhetyö käsitteenä on vakiintunut suurimmalta osin kaikkiin Suomen kuntiin, mutta Järvinen, Laakinen ja Taajamo ym. (2012) valottavat lastensuojelun perhetyön historiallista taustaa, joka on 1970-luvulla Suomeen tulleessa kotipalvelun tehostetussa perhetyössä. Tämän työmuodon pohjalta on kehitetty nykyinen lastensuojelun perhetyö. Joissakin kunnissa käytetään edelleen käsitettä kotipalvelun tehostettu perhetyö, joka on kuitenkin kevyemmällä intensiteetillä toteutettu tuen muoto, kuin esittelyssä oleva lastensuojelun tehostettu perhetyö (Järvinen, Laakinen & Taajamo 2012, 82). Lastensuojelun perhetyö ei ole kaikille perheille subjektiivisesti tarjolla oleva palvelu, vaan edellyttää lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelullisesti toteutettu

perhetyö pitää sisällään muutosta tukevaa suunnitelmallista työskentelyä, motivointia, tiivistä ohjausta arjessa, apua vuorovaikutusongelmissa ja vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa, pärjäämistä ja hyvinvointia vahvistavien osa-alueiden tukemista, sekä lastensuojelullisen arvioinnin tekemistä. Lastensuojelullisen arvion tekeminen on Järvisen, Laakisen ja Taajamon ym. (2012) mukaan lastensuojelun perhetyön yksi tärkein tehtävä, jonka kautta tarkastellaan perheellä olevaa valmiutta vahvistua avohuollon palveluiden tukemana ja pohditaan tarvetta sijaishuollon tukitoimille, kuten huostaanotolle (mts. 83-84).

4 Perhekuntoutus

Perhekuntoutukseen lähettävänä tahona on aina lastensuojelun sosiaalityö ja se kuuluu palveluna lastensuojelun avohuollon tukitoimiin. Perhekuntoutuksen sisällölliselle toteuttamiselle ole yksiselitteistä mallia, mutta keskeisiä piirteitä sille on perheen kokonaisvaltaisuuden huomioiminen ja perhekeskeisyys, lapsen kehityksen ja kasvun turvaaminen, yhteinen tavoitteiden asettaminen, lasten ja nuorten pahoinvoinnin vähenemiseen tähtääminen, sekä perheen toimivuuden ja voimavaraistumisen tavoittelemisen (Törrönen & Pärnä 2010, 240-241).

Järvinen, Lankinen ja Taajamo ym. (2012) määrittelevät lastensuojelun kuntouttavaa perhetyötä laitospuolisesti toteutettuna, eli perhekuntoutusta, jäsentäen sen keskeisimmiksi sisällöiksi lasten ja nuorten kehityksen turvaamisen, perheen sisäisen toimivuuden tukemisen, vuorovaikutuksen ja

voimavarojen vahvistumisen, sekä nykyisen ongelmatilanteen pysäyttämisen ja positiivisen muutoksen mahdollistamisen (Järvinen, Lankinen & Taajamo 2012, 87).

4.1 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalisen kuntoutuksen tarve on historiassa kehittynyt yhteiskunnallisen, sekä sosiaalipoliittisen toimintakulttuurin ja aatemaailman mukaan.

Ihmisarvon ja tasa-arvo, sekä yhtäläisten osallistumismahdollisuuksien on katsottu kuuluneen sosiaalisen kuntoutuksen tarpeeseen 1980-luvun suomessa. Myöhemmin sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä on noussut tukemaan ajattelu yhdenvertaisuudesta ja osallisuudesta kaikkien ihmisten oikeutena. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteisiin kuuluu sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen, sekä perheeseen, kouluun, työhön ja muuhun yhteiskunnalliseen osallisuuteen integroituminen (Lindh, Härkäpää, & Kostamo-Pääkkö 2018, 23).

Kuntoutus ja kuntoutuminen ovat moniselitteisiä käsitteitä, joihin sisältyy ajatus muutoksesta, jonkin uuden tavoittamisesta, toimintakyvyn kasvamisesta, pärjäämistä tukevien tapojen opettelemisesta ja toimijuuden vahvistumisesta. Nieminen (2017) jäsentää kuntoutumista toipumisen näkökulmasta. Tässä määritelmässä hän korostaa omassa elinympäristössä selviämistä ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamista, arkea haittaavien oireiden hallitsemista, terveyttä edistävien elämäntapojen omaksumista, itsenäisen pärjäämisen ja osallisuuden vahvistamista, voimaantumisen ja toiveikkuuden tunteiden

herättämistä, sekä asiakkaan sitoutumista merkitykselliseen, mielekkääseen ja tarkoitukselliseen, kuntoutumista edistävään toimintaan (Nieminen 2017, 20).

Laitinen ja Niskala (2013) vahvistavat muutostyön tekemistä kuntoutukseen kuuluvaksi elementiksi, viitaten Valtionneuvoston kuntoutusselonteon määritelmään, jossa kuntoutuksen nähdään olevan yksilön ja ympäristön välinen muutosprosessi, jolla tavoitellaan toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen ja hyvinvoinnin vahvistumista (Laitinen & Niskala 2013, 303).

Kuntoutus ei yksin riitä kuvaamaan moniulotteista muutostyötä, vaan vaatii rinnalleen kuntoutumisen, joka vahvistaa käsitystä kuntoutujan subjektisuudesta ja aktiivisesta toimijuudesta, oman kuntoutusprosessinsa eteenpäin viejänä ja hallitsijana. Kuntoutumista tukevien tekijöiden yhteinen etsintä ja vahvistaminen on Vähäkankaan (2010) hoitotyöhön painottuneen näkökulman mukaan tie kuntoutumiseen. Kuntoutumista edistäviksi tekijöiksi hän nimeää kuntoutumista tukevien työmenetelmien hallinnan, työntekijän uskon asiakkaan kuntoutumiseen ja pystyvyyteen, voimavaralähtöisen suhtautumisen, kuntoutumisen tuloksellisuuteen luottavan jaetun toimintafilosofian, toimintaympäristön ja toimintakulttuurin kuntouttavuuden, sekä asiakkaan oman kuntoutusmotivaation, prosessiin sitoutumisen ja vastuun kantamisen (Vähäkangas 2010)

4.2 Avoperhekuntoutus lastensuojelussa

Avoperhekuntoutusta ei ole käsitteenä määritelty lastensuojelulaissa tai eritelty tarkasti lastensuojelua koskevissa suosituksissa ja säädöksissä.

Ymmärrän avoperhekuntoutuksen tässä kontekstissa tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen välimaastoon sijoittuvana työmuotona, jossa keskeisinä elementteinä on kuntouttavan työn, arjen mallintavan jäsentämisen, myönteiseen muutokseen tukemisen, perheen omien voimavarojen vahvistamisen ja lapsen kasvuolosuhteiden korjaamisen kokonaisuus.

Lastensuojelullisiin tuen tarpeisiin vastaamaan on olemassa monia avohuollollisia tukitoimia. Perheen haasteiden syvennyttyä ja arkisen toimintakyvyn merkittävästi madalluttua voi perhetyöntekijän intensiivinen läsnäolo ja ohjaus olla keino vuorovaikutuksellisen muutostyön tekemiseen tai vahvemman tuen muodon perusteelliseen kartoittamiseen. Törrönen ja Pärnä (2010) toteavatkin, että tarve lastensuojelulliselle kuntoutukselle kumpuaa usein lasten hoitoon ja kasvatukseen kohdistuvista haasteista, vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja elämäntilanteeseen liittyvistä tekijöistä, sekä vanhemman mielenterveys- ja päihdeongelmista. Syyt perhekuntoutuksen aloittamiselle voivat olla moninaiset ja perhetilannetta havainnoivan, sekä aktiivisesti läsnä olevan työskentelyn myötä voidaan kuntouttava prosessi tehdä huostaanotolle vaihtoehtoja kartoittavana tai sitä huolellisesti valmistelevana, tarkasti määritellyn haasteeseen apua tarjoavana tai arkista selviytymistä tukevana. (Törrönen & Pärnä 2010, 239-240).

Törrönen ja Pärnä (2010) nostavat lastensuojelullisen kuntoutuksen erityistä arvopohdintaa vaativaksi tuen muodoksi ja esittävät eettisesti havainnollistavia kysymyksiä siitä; kenen perheessä pitää kuntoutua, kuka kuntoutustarpeen määrittelee, milloin on kuntouduttu riittävästi ja onko perheen kuntoutuksen tavoitteena sopeuttaa lapsi tai vanhemmat yhteiskuntaan vai muokata yhteiskunnallisia rakenteita tasa-arvoisemmiksi ja yhdenvertaisimmiksi, jotta

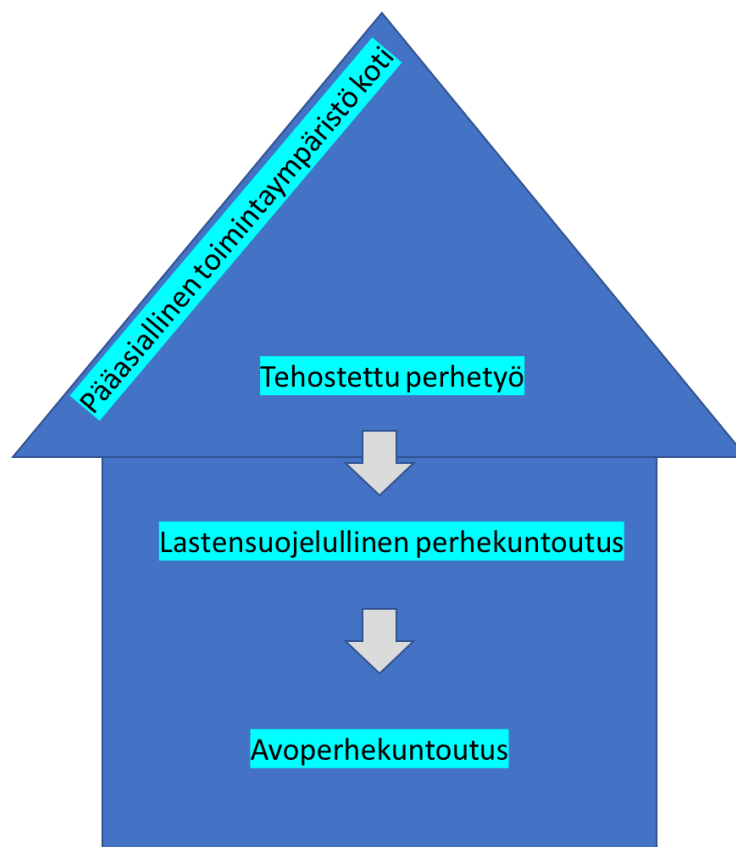
kaikilla lapsilla ja perheillä olisi mahdollisuus hyvään arkeen (Törrönen & Pärnä 2010, 252-253).

Perhekuntoutus käsitteenä on monisäikeinen ja sisältää mahdollisuuden erilaisista variaatioista perheen tilanteen mukaan organisoituna kokonaisuutena. Perhekuntoutusta voidaankin Törrösen ja Pärnän mukaan toteuttaa laitospäiväympäristössä tai intensiivijaksojen ja kotikäyntien yhdistelmänä. He korostavat yksilöllisen arvioinnin keskeisyyttä, kun pohditaan millainen intensiivisyys, ympäristö ja kuntoutuskokonaisuus tukee perhettä parhaiten (Törrönen & Pärnä 241-242, 2010).

Alatalo, Lappi ja Petrelius (2017) jäsentävät perhetyön ja kuntoutuksen ammattilaisille tekemänsä kyselytutkimuksen pohjalta tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen olevan hyvin samankaltaisia elementtejä sisältäviä tuenmuotoja, eikä niille voi määrittää tarkkarajaista eroa. Palveluiden laadun arvioinnin ja sisältöjen ymmärtämisen tekee kuitenkin haastavaksi erilaisten työmuodosta käytettävien termien kirjavuus. Tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen tuenmuodot rakentuvat joustavasti, sisältäen kotiin vietävää tukea, toimipisteessä tapahtuvia tapaamisia, sekä laitoksessa tarjottua ympärivuorokautista palvelua, tai yhdistelmää näistä kaikista. Tutkimuksen yhteydessä palveluntuottajilta nousi esille ”kotiin vietävän kuntoutuksen” ja ”avoperhekuntoutuksen” termit, jotka kuvasivat kotiin vietävänä, kuntouttavana lastensuojelun perhetyönä toteutettua palvelua. Tehostettuun perhetyöhön ja perhekuntoutukseen liittyvien palvelujen yksilöllisesti räätälöidyt kokonaisuudet ovat parhaimmillaan innovatiivisia, vaikuttavia ja toimijuutta vahvistavasti toteutettuja perhetyön- ja kuntoutuksen tapoja, joissa palvelusisällön kirjavuus ja vaihtelevuus ei kieli laadun puutteesta (Alatalo, Lappi & Petrelius

2017, 17-18). Yksilöllisyys ja perheen tarpeiden mukainen sisältöjen, intensiiviteetin ja toimintatapojen muokkaaminen ovatkin keskeisessä osassa avoperhekuntoutuspalvelun kehittämistä osaksi Jyväskylän tehostetun perhetyön yksikön toimintaa.

Avoperhekuntoutus vastaa siis sisällöltään ja toimintatavoiltaan lastensuojelun perhekuntoutusta, mutta voidaan toteuttaa tehostetun perhetyön työmuotona perheen omaan elinympäristöön suuntautuvana, intensiivisenä lastensuojelullisena kuntoutujaksona. Yksinkertaistettuna koti toimintaympäristönä, erottaa avoperhekuntoutuksen laitoksessa tehtävästä perhekuntoutuksesta.

Kuvio 1. Avoperhekuntoutuksen jäsentäminen lastensuojelun palveluna

5 Lapsi kuntoutujana perheessä

Avoperhekuntoutuksessa toiminnan taustalla ei välttämättä suoraan ole fyysisen toimintakyvyn kohenemiseen tähtäävää tavoitetta. Tarkoitukseni ei ole seikkaperäisesti eritellä lapsen ja perheen kuntoutustarpeen taustalla olevia moninaisia syitä, lastensuojelullisen tuen tarpeen lisäksi, vaan tutkia tekijöitä, jotka ovat erityisen keskeisiä kuntoutumista tukevassa ympäristössä ja perheen arjessa, lapsen näkökulmasta.

Perheen kuntoutus on erityislaatuista, sillä perhesysteemi koostuu eri-ikäisistä ja ainutkertaisista toimijoista. Arkeen ja yksilöllisiin tekijöihin sidottujen haasteiden ja vahvuuksien lisäksi kuntoutuksessa tulee huomioida jäsenten väliset suhteet. Kuntoutuksen yksi tehtävä voi olla selkeyttää vanhemmuuteen liittyvää vastuuta ja orientoida arjen toimintaa lapsilähtöiseksi ja lapsen edun mukaiseksi. Perheen kaikkein jäsenien kuuleminen on tärkeää, sillä perhe ei ajattele, toivo tai toimi yksiaanisesti. Pitkään jatkuneita ja kärjistyneitä perhetilanteita ratkotaan lastensuojelullisessa kuntoutuksessa lapsen näkökulman esiin nostamalla, haasteita ja niiden taustalla olevia syitä tunnistamalla, muutostyöhön motivoimalla ja tavoitteita asettamalla (Törrönen & Pärnä 2010, 242-243).

Perheen sisäisestä dynamiikasta, ympäristöstä ja sosiokulttuurisista tekijöistä muodostuvan perhekulttuurin ymmärtäminen on keskeisessä osassa lapsen kuntoutumisen tukemiseksi omassa kehitysympäristössään. Perhekulttuuri vaikuttaa perheen toimintaa ohjaten, sekä muutosvalmiutta säädellen. Näin ollen perheen arjen ymmärtäminen, sekä lapsen ja perheen voimavarojen hyödyntäminen kuntoutumista tukevien käytänteiden rakentamisessa on keskeistä (Autti-Rämö, Salminen & Rajavaara ym. 2016, 115).

Karjalainen ja Vilkkumaa (2004) vertaavat lapsen ja aikuisen kuntoutusta todeten, että aikuisten kuntoutuksen keskeisenä tavoitteena on palauttaa jokin tila, kun taas lapsen kuntoutuksen taustatarkoituksena voi olla uuden taidon rakentaminen, sosiaalisen kyvykkyyden kasvattaminen tai turvallisen kehikon luominen lapsen elämään (Karjalainen & Vilkkumaa 2004, 103).

Lapsen kuntoutuminen voidaan nähdä ympäristön ja yksilön välisenä vuorovaikutuksellisen prosessina, jonka toteuttaminen on tarkoituksenmukaista merkityksellisimmässä arkisessa toimintaympäristössä, kodissa. Lapsen kannalta keskeisten ympäristötekijöiden, kuten arjen ja päiväkodin, sekä yhteisöllisen kontekstin, kuten kuntoutukseen osallistuvien ammattilaisten ja perheenjäsenten, huomioiminen lapsen elämänpiirille keskeisinä tekijöinä laajentaa kuntoutumista edistävien keinojen tarkastelua monitoimijaiseksi ja kokonaisvaltaiseksi (Laitinen & Niskala 2013, 303-304).

Lapsen kuntoutuksen ja kuntoutumisen taustalla tulisi huomioida lapsen oikeus olla osallisena omassa prosessissaan, lapselle keskeisen läheisverkoston hahmottaminen, huoltajilla olevaan tuen tarpeeseen vastaaminen, arkisessa ja lapselle ominaisessa ympäristössä tapahtuva muutoksen tukeminen, lapsen voimavarojen valjastaminen, sekä lapsen ominaispiirteiden ja yksilöllisten tekijöiden huomioiminen (Autti-Rämö, Salminen & Rajavaara ym. 2016, 110).

Lapsen kuntoutuminen ja toimijuuden vahvistuminen perheessä on yhteydessä vanhempien ja muiden perheen jäsenten ohjaamiseen, sekä keskinäisten suhteiden vahvistamiseen. Järvinen, Lankinen ja Taajamo ym. toteavatkin koko perheen toimintaan kohdistuvassa perhekuntoutuksessa lapsen näkökulmasta tärkeimmiksi asioiksi myönteisten tunnesuhteiden vahvistamisen ja

selkeytymisen, turvallisen arjen rakentumisen, sekä aikuisten tukemisen lapsen edun mukaisten ratkaisujen tekemiseen (Järvinen, Lankinen & Taajamo ym. 2012, 87). Laitinen ja Niskala (2013) korostavat myös, ettei perhekuntoutusprosessi kohdistu suoraan vain lapseen, sillä vanhempien lapseen ja perhe-elämään liittyvien asenteiden, suhtautumisen ja voimavarojen positiivinen muutos tukee lapsen kuntoutukselle asettamien tavoitteiden, sekä turvallisen kasvun ja kehityksen toteutumista (Laitinen & Niskala 2013, 317-318).

Hyytinen (2007) esittää lapsen kuntoutumiselle keskeisiksi tekijöiksi lapsen kokemusten kuulemisen ja läpikäymisen, lapsen mielessä olevista asioista otteen saamisen ja selkeytymisen. Lapselle tärkeää on saada emotiivista tukea ja aikuisen turvallista läsnäoloa haastavassa perhetilanteessa läpikäytyihin kokemuksiin, kuten väkivallan uhkaan, sekä tunteisiin rakkauden puutteesta, liiallisen vastuun kantamisesta ja syyllisyydestä. Lapsen ilmaisua tukevia tilanteita ovat myönteiselle vuorovaikutukselle perustuvat keskustelut, jossa vanhemmat voivat puhuvat avoimesti perheen haasteista, työntekijöiden antaessa niihin tukea ja ymmärrystä. Tällöin lapsi kokee turvalliseksi tuottaa ajatuksiaan ääneen. Perhekuntoutuksen aikana tavoitellaan turvallista ja tunteiden käsittelyä tukevaa ikätasoisia toimintaa, jolloin lapsi voi saada korjaavia kokemuksia yhdessä vanhempiensa kanssa (Hyytinen 2007, 109-110)

6 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Osallisuus on moniulotteinen kokonaisuus ja vaikuttaa hyvinvointia, sekä yhdenvertaisuutta vahvistavien tekijöiden toteutumisessa, koskettaen yhteiskuntamme kaikkia toimijoita. Nivala ja Ryytänen (2013) jäsentävät osallisuutta

artikkelissaan Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia, laaja-alaiseksi, sekä moniselitteiseksi käsitteeksi, joka ilmentää niin ihmisen ja yhteisöjen, kuin ihmisen ja yhteiskunnankin välistä suhdetta (2013, 10).

Osallisuus ja sen lisääminen ovat olleet 2000-luvun yhteiskunnallisen hyvinvointi- ja yhdenvertaisuuskeskustelun keskiössä, joka näyttäytyy sosiaali- ja terveysministeriön tavoitteissa osallisuuden vahvistamiseksi, torjumalla syrjäytymistä ja köyhyyttä, sekä kasvattamalla sosiaalista hyvinvointia (Osallisuuden edistäminen n.d.). ”Sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden lisääminen” ovat myös Sosiaalihuoltolain (2014) velvoittamia, tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen järjestämisellä toteutettavia toimia (Sosiaalipalvelut 2014, 11§).

Osallisuus on jatkuvasti muuttuva, muihin toimijoihin, tilanteeseen ja ympäristöön vuorovaikutuksellisessa suhteessa oleva prosessi. Marila-Penttisen, Meriluodon ja Lehtisen mukaan osallisuus määritelläänkin yksikön kokemukseksi johonkin yhteisöön kuulumisesta, tunteeksi oman toiminnan ja ajatusten merkityksellisyydestä, tiedoksi vaikuttamismahdollisuuksista, sekä vapaudeksi toimia omien mielenkiinnonkohteiden mukaisesti. Osallisuutta jäsennetään myös tilannekohtaisesti muuttuvana olemisen tilana, johon vaikuttavat olosuhteet ja ympäristö, kohtaajan toimintatavat, sekä yksilön sisäiset tekijät, kuten mahdollisuudet ja motivaatio liittyä käsillä olevaan tekemiseen (Marila-Penttinen, Meriluoto & Lehtinen 2015, 8-9). Osallisuuden yhdistäminen lastensuojelun tukitoimeen herättää moraalisen ajatusketjun, sillä lastensuojeluun liittyy tuen lisäksi kontrolli, jolloin asiakas ei pysty välittömästi ja täysin omaehtoisesti vaikuttamaan oman asiakkuutensa sisältöön, kestoon ja palvelun intensiteettiin.

Yksi tapa jäsentää osallisuutta on tarkastella yksilön ja yhteisön välistä suhdetta. Osallisuuden voidaan nähdä toteutuvan, kun yksilö kuuluu johonkin yhteisöön, osallistuu sen toimintaan ja kokee olevansa sen täysivaltainen jäsen. Kontekstissa mainittu ”yhteisö” voi yhtä lailla olla pieni, paikallinen lähiyhteisö, kuin abstraktimmin ymmärrettynä yhteiskunta tai jopa ihmiskunta (Nivala & Ryynänen 2013, 26). Lapsen näkökulmasta läheisin osallisuuden kokemuksen mahdollistava yhteisö on perhe ja sen jäsenet.

Hyvärinen ja Pösö (2018) esittävät että lapsella on oikeus olla konkreettisesti osallisena ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon, sekä toimiin. Lapsen menettelyllisen osallistumisoikeuden toteutuminen on hyvän hallinnon tae ja lapsen mielipiteiden kuulemisen tulee mahdollistaa omaehtoista, sekä lapsilähtöistä itseä koskevan tiedon tuottamista. Lapsen osallisuusosoikeudella on näennäisen mielipiteen kuulemisen sijaan syvempi tarkoitus, toimia tunnepohjaisen kokemuksen synnyttäjänä, jossa lapsi kokee voivansa vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin (Hyvärinen & Pösö 2018, 75-76).

Bardyn (2013) mukaan lapsen osallisuuden vahvistumisen edellytys on lapsen kertoman kuuleminen ja huomioonottaminen myös silloin, kun se on ristiriidassa ammattilaisilla ja huoltajilla olevan ymmärryksen kanssa tai kun lapsen kertoma vaikuttaa aikuisten näkökulmasta merkityksettömältä (Bardy 2013, 156).

Tiedon ikätasoinen tarjoaminen on lapsen osallisuuden toteutumisen kannalta keskeistä, mutta yhtä merkityksellistä on lapsella olevan tiedon huomioiminen. Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen (2006) tuovatkin esille lapselta tapahtuvaa tiedonkeruuta kuvaavan osallistavan orientaation, jossa lapsia ei

kohdata vain perheenjäseninä, vanhempien lapsina, suojelun, huolenpidon ja kasvatuksen kohteina, vaan heitä kuullaan oman elämänsä, sekä tilanteensa tuntijoina. Kuulemalla ja kohtaamalla lapsi nostetaan välillisesti autettavasta, merkityksellistä tietoa itsestä, ympäristöstä ja perheestä tuottavaksi asianosaiseksi, osalliseksi. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 183).

Lasten osallisuus lastensuojelun toimintakulttuurissa on Bradyn (2013) mukaan mahdollista vain, jos lasten näkökulmien kartoittaminen ja huomioointaminen kattaa koko laajan palvelukirjon. Osallisuus tarkoittaa lapsen kohdalla vahvaa asemaa itseä koskevan tiedon tuottajana, sekä vastaanottajana (157).

6.1 Lapsilähtöisyys osallisuuden mahdollistajana

Levomäen (2018) mukaan lapsilähtöisyyttä ja osallisuutta painottava diskurssi on 2000-luvulla noussut merkitykselliseksi tekijäksi lastensuojelussa, sekä erityisesti tutkimuksen ja kehittämisen saralla. Lapsilähtöisyyden ja osallisuuden tutkimus tuottaa sosiaalityölle uusia työkäytäntöjä ja syventää ymmärrystä näiden teemojen merkityksestä nykyaikaisen lastensuojelun toteuttamiselle. Lastensuojelun toimenpiteissä ilmenevää lapsilähtöisyyttä ja sen tilaa voidaan tutkia tarkastelemalla esimerkiksi lapsen elämään liittyvää hyvinvointia ja turvattomuuden uhkia, sekä riskejä ja voimavaroja (Levomäki 2018, 13).

Hyytinen (2007) puhuu kirjassaan *Lapsi, huumeperhe ja toivo*- Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa lapsen tarpeet huomioivasta työskentelytavasta. Lapsilähtöisyys ammattilaisen toteuttamana tarkoittaa

lapsen mukaan ottamista, lapsen näkemien ilmiöiden, sekä kokemien tunteiden ikätasoista käsitteellistämistä ja perheessä olleiden haasteiden ymmärrettäväksi tekemistä (2007, 124-125). Hyytinen käyttää lapsen kertomusta huumeperheessä, esimerkkinä, kuvatessaan lapsilähtöisen työn toteuttamista tukevia elementtejä. Lapsen kertomuksen tarkoitus on esittää lapsen sanelemana tapahtumia, joille voidaan rakentaa uusia tulkintoja, sekä merkityksiä. Menetelmän avulla voi lapsi luoda kokemuksistaan kokonaisemman ja vahvistaa käsityksiään elämäntarinastaan, saada aikuisen ymmärrystä ja välittämistä, sekä mahdollisuuden reflektoida ja jäsentää ajatuksiaan tuettuna. Lapsi toimii itse keskustelua ohjaavana tiedon antajana ja aikuisen tarjoamien ymmärrystä vahvistavien tietojen vastaanottajana. Tämän kautta lapsi voi saavuttaa emotionaalisesti, kognitiivisesti ja moraalisesti korjaavan kokemuksen (mts. 130). Muita lapsilähtöisyyden kautta osallisuutta lisääviä pilareita työskentelylle ovat; lapsesta kumpuavaan kerrontaan nojaava keskustelu, työntekijöiden pysyvyys, turvallisuus, toiminnallisuus, eläimet ja ihmiskontakti (Hyytinen 2007, 131).

Reijonen (2005) avaa teoksessaan *Voimaa perhetyöhön - Arjen tuki ja ammatilliset verkostot lapsilähtöisen työskentelyn vahvuuksia ja haasteita*. Reijosen mukaan systemaattinen lapsen puoleen kääntyminen ja kokemusten kuuleminen auttaa lasta muuttumaan työntekijöiden toiminnan keskipisteeksi, sekä oman asiakasprosessinsa osalliseksi. Parhaimmillaan lasten näkökulman esiin nostaminen selkeyttää tilannetta työntekijöille ja synnyttää oivalluksia vanhemmille. Lapsilähtöisen kohtaamisen ydintä on työntekijän kiinnostunut suhtautuminen ja läsnäolo suhteessa lapseen, vuorovaikutuksellinen taito esittää kysymyksiä ja reagoida lapsen sanomaan, sekä ymmärrys molempien persoonan ja lapsen taitojen vaikutuksesta keskusteluun. Reijonen korostaa, että

huomioitettavaa lapsilähtöisessä työskentelyssä on erityisesti se, että kunnioitetaan osallistumisoikeuden lisäksi myös lapsen halua olla osallistumatta (Reijonen 2005, 66-67).

6.2 Lapsi toimijana avoperhekuntoutuksessa

Alatalon, Lapin ja Petreliuksen (2017) mukaan perhetyön käytännöissä on edelleen lapsen toimijuutta tunnistamattomia ja tunnustamattomia toimintamalleja, joiden pääpainona on aikuiskeskeinen lähestymistapa, minkä vuoksi lapset jäävät vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen varjoon, saaden tukea ja puheenvuoroja vain epävuorasti heidän kauttaan. Lapsikeskeiseen työskentelyyn on turvauduttu vasta, kun lapsen hyvinvoinnin on nähty merkittävästi vaarantuvan, tai kun muut keinot on todettu toimimattomiksi (Alatalo, Lappi & Petrelius 2017, 27)

Lapsen käsittäminen omaa elämäänsä aktiivisesti hahmottavana toimijana edellyttää lapsilähtöistä työskentelyä ja puhetta koko perheen kanssa. Hyytinen (2007) puhuu lapsen todellistumisesta perhekuntoutuksessa, jossa lapsi nousee kaiken työskentelyn lähtökohdaksi ja näkyväksi, sekä omaa toimivaltaa omaavaksi subjektiksi kaikissa perheen kanssa toteutettavissa tavoitteellisissa kohtaamisissa. Lapsen todellistuminen tapahtuu usealla eri tasolla, jolloin lapsi on keskustelun ja vuorovaikutuksen keskiössä vanhempiin, lapseen ja koko perheeseen kohdistuvan muutostyön aikana (Hyytinen 2007, 108).

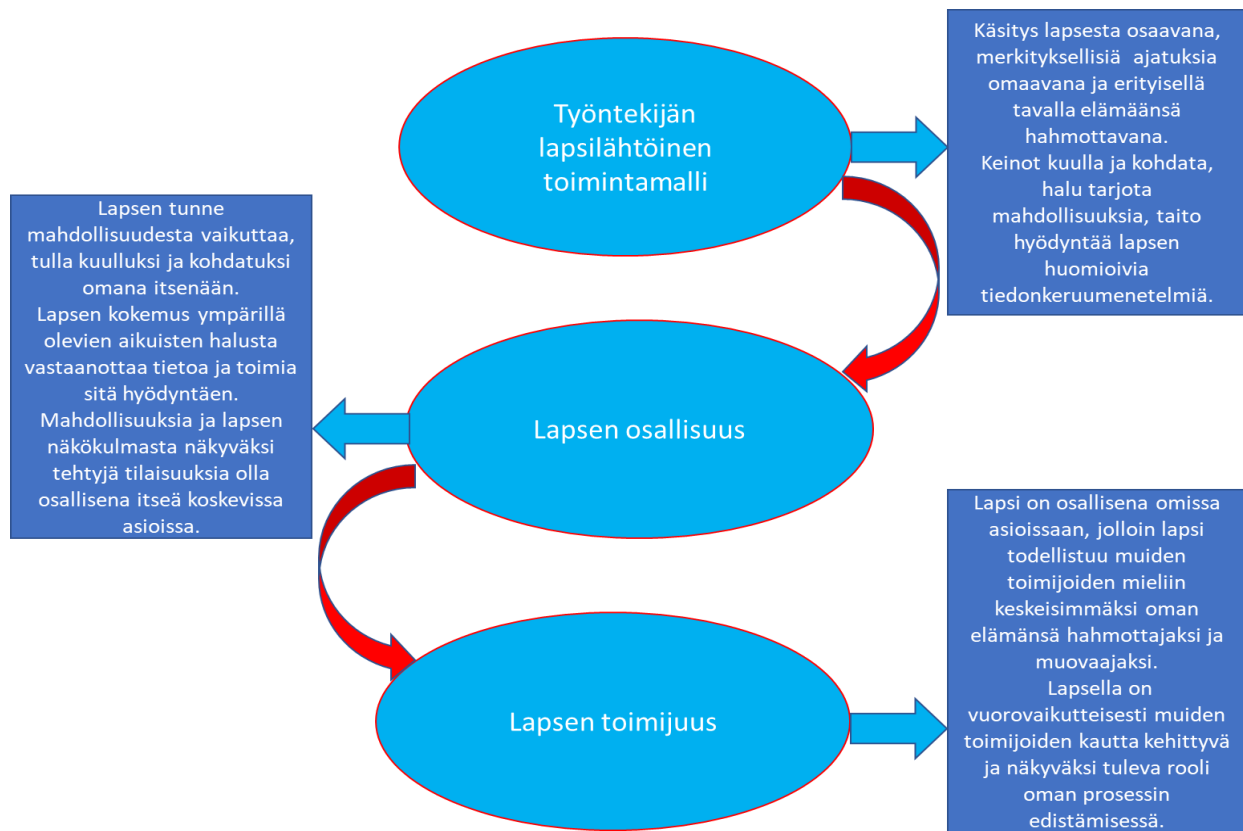
Lapsen toimijuus on siis lapsen konkreettisen toimivallan, vaikutusmahdollisuuksien ja aktiivisen osallistumisen lisäksi vanhempiin vaikuttamisen kautta välittyvää näkyväksi kokijaksi ja tekijäksi tulemistä.

Toimijuus, turvallisuus ja myönteinen minäkuva, ovat lasten emotionaaliseen hyvinvointiin ja toimiviin ihmissuhteisiin perustuvan lapsikeskeisen hyvinvointimallin osa-alueet. Malli on Toby Fattoren, Jan Masonin ja Elizabeth Watsonin (2009) luoma ja perustuu lasten haastatteluihin, joiden kautta ymmärrys lapsen vahvasta tarpeesta systemaattiselle toimijuuden, turvallisten ihmissuhteiden ja myönteisen minäkuvan vahvistamiselle konkretisoituu. Lapsikeskeinen ajattelu vahvistaa, että perhetyön työmuotojen tulisi perustua monitoimijaiselle yhteistyölle, jossa lapsi on keskeisin toimija, oman arkielämänsä hahmottaja, sosiaalisen piirinsä havainnoija ja tarpeidensa tuntija. Lapsen yksilöllinen huomioiminen, näkyväksi tekeminen, havaintojen kuuleminen ja lapsesta lähtöisin tapahtuva toiminnan suunnittelemisen vahvistavat kokemusta toimijuudesta (Alatalo, Lappi & Petrelius 2017, 28-29).

Lapsen toimijuuden toteutuminen tapahtuu vuorovaikutuksellisesti, sosiaalisessa kontekstissa ja yhteydessä muihin ihmisiin, kuten vanhempiin ja perheeseen. Tulensalo (2015) jäsentää lisensiaattitutkimuksessaan lapsen tiedollista toimijuutta ja toteaaakin, että lapsen toimijuus ilmenee dynaamisesti ja kontekstisidonnaisesti suhteessa yhteisöön, sekä toisiin toimijoihin. Tulensalo vahvistaa lapsen paikan merkitystä itsenäisenä toimijana toisten rinnalla ja muistuttaa lapselle ominaisesta tavasta hahmottaa ja toimia ympäröivässä maailmassa. Lapsen täysivaltaisen toimijuuden hahmottamiseen tuo ristiriitaa se, että lapsen tiedon tuottaminen on aina jollain tasolla ulkopuolisen mahdollistamaa ja lastensuojelussa ammattilaisen näkemys ohittaa usein lapsen kertoman, esimerkiksi hyvinvointiin liittyvien tekijöiden tarkastelussa (Tulensalo 2015, 6-7).

Lapsen toimijuuden tukeminen ja toteutuminen on yhteydessä aikuisten toimintaan, vaatiessaan ymmärrystä keinoista mahdollistaa lapsen itseilmaisua, sekä halua kuulla ja vastaanottaa lapsen kertoma. Laitinen ja Niskala (2013) esittävätkin, että lapsen kehityksen ja kuntoutuksen kannalta tavoiteltavien ratkaisujen tekeminen on usein aikuisen tehtävä. Perhekuntoutuksen suunnittelua ei kuitenkaan saa leimata aikuisnäkökulma, jolloin lapsen osallistuminen ja omiin asioihin vaikuttaminen tapahtuu ainoastaan näennäisesti. Lapsen äänen kuuleminen ja esille tuleminen ei ole automaatio, vaan vaatii aikuisilta erityistä herkkyyttä, sekä lapsen kerrontaa tukevia ikätasoisia hetkiä, joissa ilmaista kokemuksia, odotuksia ja käsityksiä tilanteesta (Laitinen & Niskala 2013, 309-310).

Lasten toimijuus ja osallisena oleminen avoperhekuntoutuksessa, ei siis tarkoita lapsen vastuuttamista omien asioidensa hoidosta, kuntoutusprosessin edistymisen seurannasta tai ikätasolle, sekä kehitykselle haastavien päätösten ja valintojen tekemisestä. Toimijuus lapsen kohdalla tarkoittaa lapsen tunnistamista yksilölliseksi, ainutkertaisia ajatuksia ja piirteitä omaavaksi persoonaksi, jolla on oikeus ja tarve tehdä tunteitaan ja kokemuksiaan näkyväksi, sekä tulla kokonaisvaltaisena ihmisenä kohdatuksi ja kuulluksi. Lapsen toimijuuden toteutumisen tukena on ammattilaisten ja vanhempien ymmärrys lapsesta vuorovaikutuksellisesti ympäristön, sekä toisten toimijoiden kanssa kehittyvänä, itseään ilmaisevana ja arkeensa vaikuttavana yksilönä.

Kuvio 2. Lapsen osallisuuden ja toimijuuden toteutuminen

7 Lapsi palvelun kehittäjänä ja tiedon tuottajana

Lasten osallistaminen avoperhekuntoutuspalvelun kehittämiseen vastaa lasten osallisuusosoikeuksien toteutumisen lisäksi tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen asiakaslähtöisen määrittelyn ja toteutuksen tarpeisiin. Alatalon, Lapin ja Petreliuksen (21/2017) laatimasta työpaperista käykin ilmi, että tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen sisältöjen kuvaukseen ja palvelun toteuttamiseen liittyvä epäselvyys on asiakasperheiden lasten näkökulmasta erityisen haasteellista. Epätietoisuus käsillä olevasta palvelusta ja kotiin tulemisen syistä synnyttää lapsessa tarpeetonta pelkoa. Työntekijöiden tulisi aina

varmistaa, että lapsi saa riittävästi ymmärrettävää tietoa kotikäynnin syystä, siitä mitä sillä tavoitellaan ja jatkumosta tapaamisen jälkeen (Alatalo, Lappi ja Petrelius 21/2017,19).

Langström, Pösö ja Rutanen ym. (2010) toteavat, että lapsikäsitteiden muutos vahvistaa ajatusta lapsen oikeudesta ja taidoista osallistua, sekä hahmottaa lapsen kompetenttina sosiaalisena toimijana, jolla on kyky kertoa omista kokemuksistaan ja tilanteestaan relevantisti. Muuttunut ajattelutapa vaikuttaa merkittävästi lapsen lähestymiseen tutkimuksissa ja kokemustietojen keräämisessä, sillä sen sijaan että tietoa kysyttäisiin lapsia ympäröiviltä aikuisilta tai vanhemmilta, käännytään lasta koskevissa kysymyksissä suoremmin heidän puoleensa. Lasten kykyyn tuottaa informaatiota luotetaan ja heidät valjastetaan kanssatutkijoiksi, sekä kehittäjiksi (2010, 93).

8 Tavoite, tarkoitus ja tuotos

Tavoitteenani on toteuttaa lapsen näkökulman esille nostava haastattelututkimus, tehostetun perhetyön ja Mattilan perhekuntoutuksen avoperhekuntoutuspalvelua koskevan kehittämisprosessin tueksi. Tavoitteenani on nostaa lapsen ääni eettisten lastensuojelupalveluiden kehittämisen, sekä toteuttamisen keskiöön.

Tarkoituksenani on nostaa lapsen osallisuus ja toimijuus avoperhekuntoutuksen kehittämisen, sekä toteuttamisen keskiöön tuottamalla lapsen näkökulman esiin nostava haastattelukokonaisuus. Tarkoituksenani on lapsilähtöisen teoreettisen viitekehyksen, sekä avoperhekuntoutuspalvelussa syksyllä

aloittavan pilottiperheen lapsien toiminnallisen kohtaamisen myötä tuottaa avoperhekuntoutuspalvelua muovaaville tahoille hyödyllistä tietoa ottamalla lapsi aktiiviseksi osaksi kehittämistyötä. Tarkoitukseni on ammentaa avoperhekuntoutuksen kehittämisprosessiin tietoa, jonka kautta ymmärtää lasta lastensuojelupalvelujen asiakkaana, kuntoutujana, perheenjäsenenä, sekä oman elinympäristönsä ja kokemustensa ainutkertaisena hahmottajana. Yhden perheen lapsien haastattelun ei ole tarkoitus edustaa universaalia kuvaa lasten kokemuksista avoperhekuntoutuksesta kotiin suuntautuvana tuen muotona, vaan tuottaa keinoja lasten asiakasosallisuuden mahdollistamiseen merkityksellisten lastensuojelupalvelujen kehittämisessä.

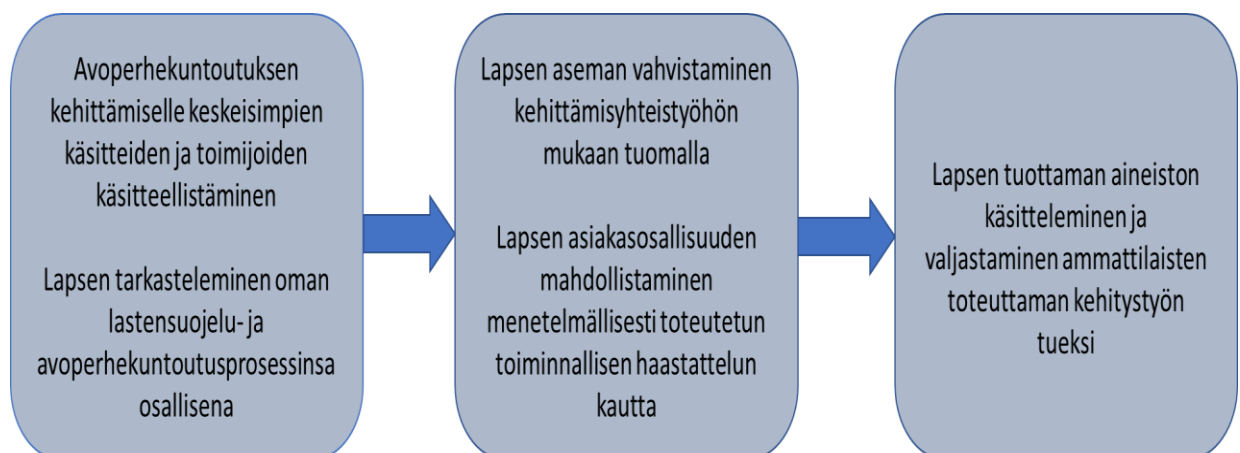
Tuloksena työstä on koonti lapsen näkökulmasta keskeisimmistä tekijöistä ja elementeistä avoperhekuntoutusprosessissa, sekä kuvaus toiminnallisten menetelmien soveltuvuudesta lapsen näkökulman kartoittamiseen. Konkreettisesti tehostetun perhetyön ja Mattilan perhekuntoutuksen työryhmille jää käyttöön kehittäessäni menetelmälaatikko lapsen kohtaamisen tueksi.

Tutkimuskysymyksinä työlleni toimivat:

1. Millaisia asioita lapsi tuotti arjestaan ja asiakastyöhön liittyvistä kokemuksistaan palvelun kehittämiseen?
2. Miten toiminnalliset menetelmät soveltuivat lapsen näkökulman kartoittamiseen?

9 Tutkimuksen toteuttaminen

Toteutan laadullisen tutkimukseni yhteistyössä Jyväskylän kaupungin tehostetun perhetyön yksikön, sekä Mattilan perhekuntoutuksen kanssa. Nämä kaksi lastensuojeluun, perhetyöhön ja kuntoutukseen erikoistunutta toimijaa kehittävät uudenlaista avoperhekuntoutuspalvelua. Jäsenän lähtökohtia palvelun kehittämiseksi kirjaamalla taustalla olevaa tarvetta, sekä yksiköiden ajatuksia kehittämistyön merkityksestä. Kokoan teoreettisen viitekehyksen kehittämistyölle keskeisimpiä käsitteitä mukaillen, sekä lapsen aseman ja näkökulman punaisena lankana pitäen. Toteutan avoperhekuntoutusjakson pilottiperheen lapsille toiminnallisen haastattelun, jonka tarkoitus on mahdollistaa lapsen asiakasosallisuuden toteutuminen palvelun kehittämisessä ja tuottaa lastensuojelun toimijoille hyödyllistä kokemustietoa lapsen näkökulmasta. Lopuksi analysoin haastattelujen perusteella saamani aineiston muotoon, joka tuottaa avoperhekuntoutusta toteuttavalle työryhmälle hyödyllistä tietoa lapsen näkemyksistä, suhteessa odotuksiin, toiveisiin ja tuntemuksiin kotiin toteutettavasta lastensuojelun palvelusta.

Kuvio 3. Tutkimuksen eteneminen

9.1 Lähtökohdat

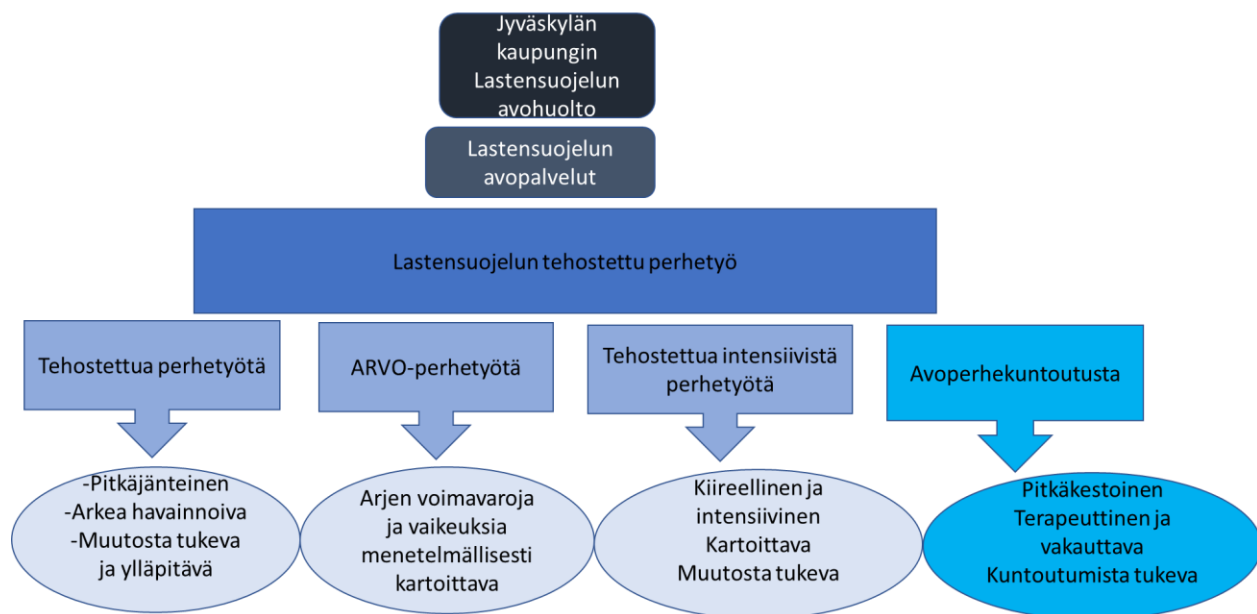
Jyväskylän kaupungin lastensuojelun tehostetun perhetyön yksikön toimijat havaitsivat palvelujen kehittämistarpeen, johon lähdettiin vastaamaan uudella tavalla kotiin suuntautuvalle avoperhekuntoutukselle raameja luomalla. Myöhemmin kehittämisprosessiin tuli mukaan lastensuojelulliseen kuntoutustyöhön erikoistunut Mattilan perhekuntoutuksen työryhmä, jotka toteuttavat syksyllä 2020 avoperhekuntoutuksen pilotointijakson yhdelle perheelle. Avoperhekuntoutus nimellä tuotettua, kotiin suuntautuvaa, paljon kotikäyntejä sisältävää tukea on ollut ostopalvelujen muodossa tarjolla, mutta perhetyön yksikkö näki tarpeelliseksi sisällyttää terapeuttisen, arkea vakauttavan, pitkäjänteisen, sekä intensiivistä ohjausta sisältävän toimintamallin omiin palveluihinsa. Palvelun sisältöjen rakentamisen lähtökohdaksi on otettu lapsen näkökulman erityinen huomioiminen, perheen omassa elinympäristössä tapahtuva aktiivinen läsnäolo, lapselle turvallisen arjen yhteinen rakentaminen ja mallintaminen, hyvien toimintatapojen huomaaminen ja vahvistaminen, voimavaraistava ohjaaminen ja kohtaaminen, sekä perheen itsenäisen toimintakyvyn ja toimijuuden tukeminen.

9.2 Toimintaympäristö

Avoperhekuntoutuksen kehittämisestä vastaa kaksi Jyväskylän lastensuojelun avopalveluja tuottavaa toimijaa. Kehittämistarpeen taustalla nähtiin perheiden syventyneet arjen haasteet ja monipuolistuneet ongelmat. Asiakkaiden muuttuneisiin tarpeisiin lähdettiin vastaamaan luomalla arkeen ja kotiin erityisellä tavalla pureutuvaa, kokonaisvaltaisesti kuntouttavaa ja

moniammatillista tukea tarjoavaa, palvelumallia. Avoperhekuntoutuksen pilotoinnista vastaa pääasiassa Mattilan perhekuntoutuksen työryhmä, mutta sen on tarkoitus tulevaisuudessa tulla tehostetun perhetyön työmuodoksi.

Jyväskylän kaupungin tehostetun perhetyön sisällä olevina työmuotoina toimii tehostettu perhetyö, tehostettu perhetyö intensiivisenä, sekä ARVO-perhetyö. Tehostetun perhetyön monipuolisten menetelmien kautta on vastaan lastensuojelullisiin tuen tarpeisiin ja lisätään perheiden omaa kykyä hallita omaa arkeaan. Tehostetun perhetyön tarkoitus on monivaiheisella työskentelyllä vahvistaa vanhemmuuden taitoja, sekä vaikuttaa lasten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin positiivisesti.

Kuvio 4. Jyväskylän kaupungin lastensuojelun tehostetun perhetyön yksikkö ja työmuodot

Mattilan perhekuntoutus on toinen avoperhekuntoutuspalvelua kehittä-mässä oleva toimija. Mattilan perhekuntoutuksen asiakkaat ovat Jyväskyläisiä

lastensuojelun asiakkuudessa olevia perheitä, joille tarjotaan kuntoutusjaksoilla intensiivistä ja psykososiaalista tukea, sekä ohjausta. Kuntoutustyön ajaksi perheet muuttavat heille osoitettuun asuntoon, jossa moniammatillinen tiimi toimii kuutena päivänä viikossa. Työskentelyä varten jokaiselle perheelle luodaan yksilöllinen suunnitelma, jolla vaikutetaan kokonaisvaltaisesti perheen tilanteen, kuten vanhemmuuteen, kasvatukseen, voimavaroihin, muutostarpeisiin ja mahdollisiin riippuvuuksiin. Perhekuntoutukseen liittyy myös konkreettisia arjenhallinnassa ja virastoasioissa opastusta, perheen tarpeiden mukaan (Mattilan perhetukikodin perhekuntoutus n.d).

Avoperhekuntoutuksen kehittämiseen lapsinäkökulman tuominen edellyttää lapsen kuulemistä ja kohtaamista. Toiminnalliset haastattelut toteutan perheen **kotona**. Perheen ja lapsen omaan elinympäristöön viety tutkimuksellinen lähestyminen, lastensuojelupalvelun kehittämiseksi, edellyttää tutkijalta erityistä sensitiivisyyttä, sekä kodin merkityksen huomioimista. Forsberg & Autonen-Vaaranieni (2012) toteavat, että kotiin suuntautuva lastensuojelu on moraalisesti latautunutta, sillä se toimii lapsiperheeseen kohdistuvan institutionaalisen tuen, arvioinnin sekä kontrollin toteuttamisen toimintaympäristönä (Forsberg & Autonen-Vaaranieni 2012, 149). Kotiympäristön erityisyys lapselle asettaa sen toimimaan moraalisen toimijuuden julkisen tilan ilmentäjänä, lasten liittäessä pohdinnan luonnollisesti kotiin, ja tarjoaa näin ollen otollisen tarkastelu ympäristön koota tietoa lasten käsityksistä, arvoista ja normeista (mts. 150). Myös Helavirta (2007) jäsentää kodin erityisyyttä lasten haastatteluun paneutuvassa artikkelikokoelmassaan, todeten, että koti on haastattelutilanteessa ammatillisen kohtaamisen areena, jossa on toimittava perheen ja lapsen ehdoin (2007, 634).

9.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisvaltaiseen tiedonhankintaan tähtäävää, elämismaailmassa tapahtuvia ilmiöitä tutkivaa ja luonnollisista arkiympäristöissä toteutettavaa tiedonkeruuta, sekä hankitun aineiston analysointia. Ihmistä suositaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon keruun instrumenttina ja luotetaan tutkijan tekemiin, tilanteen mukaan muokkautuviin havaintoihin, sekä keskusteluihin. Induktiivisen analyysin käyttö, eli aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu, valmiiksi asetetun hypoteesin sijaan, on olennaista. Laadulliset metodit tukevat kvalitatiivisen tutkimuksen toteuttamista ja suosivat muun muassa teemahaastattelua, osallistuvaa havainnointia ja ryhmähaastattelua, joissa tutkittavien näkökulmat ja ajatukset pääsevät parhaiten esille. Tarkoituksenmukaisen kohderyhmän valitseminen, tutkimuksen joustava ja tarvittaessa muokattava toteuttaminen, sekä saatujen tulosten tulkitseminen **ainutlaatuisina**, ovat myös osa laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 164).

Kvalitatiivinen asetelma sopii tutkimukseni tarkoituksiin hyvin, sillä lasten haastattelulle keskeistä on kohtaamisosaaminen, tutkijan tilanteeseen mukautuminen ja haastateltavan tuottamaan tietoon arvostava suhtautuminen. Tarkastelemani ilmiöt ja taustalla oleva tarkoitus lasten asiakasosallisuuden vahvistumisesta eivät myöskään ole mahdollisia ilman lapsen näkökulman taltioimista tämän omassa arkiympäristössä, kokonaisvaltaisesti ja kuultua kokemustietoa kunnioittaen.

10 Lapsen haastattelu

Helavirta (2009) nostaa esille artikkelikokoelmassaan, että sosiaalityön asiakkaina olevien lapsien ja erityisesti lastensuojelun avohuollon asiakkaina olevien, kotona asuvien lapsien näkökulmat arjesta ovat jääneet vähäiselle huomiolle ja he vaikuttavat olevan näkymättömissä äänensä kanssa (Helavirta 2007, 629). Tämän tosiasian tunnistaminen ja tunnustaminen nostaa lasten toiminnallisen haastattelun tutkimuksellisen kehittämistyöni keskiöön, tuoden marginaaliseen ryhmään lukeutuvien lastensuojelun asiakaslasten ajatukset osaksi palvelun muotoilemista.

Valli (190, 2018) puhuu tapaustutkimuksesta, joka vastaa sisällöllisesti yhden asiakasperheen lapselle suunnattua haastatteluani. Haastateltavakseni valikoitunut tehostetun perhetyön asiakasperhe on kaikkien toimijoiden yhteisen arvon mukaan tilanteessa, jossa kehitteillä oleva avoperhekuntoutus nähdään yksilölliseen tilanteeseen vastaavana työmuotona. Arjen sisältö, toimintakyky ja tuentarpeet vastaavat siis lastensuojelun asiakkuudessa olevan, kuntoutuksellista tukea tarvitsevan perheen tunnusmerkkejä. Rajaan haastateltavani perheen lapsen, sillä tutkimukselliselle kehittämistyölleni keskeistä on nostaa lapsinäkökulma keskiöön, mahdollistaa lasten osallisuus suhteessa palvelun kehittämiseen, sekä vahvistaa lasten itsenäistä toimijuutta oman elämänsä asiiantuntijoina. Valli (2018) kuvaileekin, että tapaustutkimuksessa tietoa kerätään laajan kohdejoukon sijaan tietyltä yksilöltä tai ryhmältä. Tapaustutkimukseen valittavan kohteen määrittelyssä tulee huomioida, että se on vastaa tarkoitustaan suhteessa tutkimuskohteeseen ja tavoiteltavaan tietoon. Tapaustutkimuskohteen valinnassa voidaan pohtia sen piirteitä yleistettävyyden ja tutkittuun asiaan samaistuttavuuden kautta, sen poikkeuksellisen hyvin

tiettyä ilmiötä kuvaavaa luonnetta, sen ennen tutkimattoman aihealueen tunnusmerkkien täyttämistä tai sen esimerkkitapauksen omaisia piirteitä. Tapaututkimuksen tutkimuskohde ilmenee luonnostaan ympäristössä, vastaten tutkimukselle asetettuihin tarpeisiin. Tutkimustapauksen valinta edellyttää teoreettista tietoperustaa, jonka avulla rakennetaan pohja sille, miksi juuri kyseinen kohde on relevantti tutkimukselle (Valli 2018, 192-193).

Toiminnallisen kohtaamisen lähtökohtana ja kysymystenasettelua ohjaavana tausta-ajatuksena pidän Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) kuvaamaa fenomenologista tutkimusasennetta, joka korostaa lapsen tasolle laskeutuvan ihmettelyn, uteliaisuuden ja opitusta irtautumisen merkitystä, lapsen kokemuksen tavoittamisessa (57-58).

Fenomenologiselle tutkimusasetteelle tyypillisesti pyrin esittämään aiemalle ajattelulleni epätyypillisiä kysymyksiä ja avoimesti ihmettelemään lapsen elämismaailman edessä, pyrkien löytämään lapsen kannalta luontevimmat kohtamistavat (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 61-62). Tarkoitukseni on hyödyntää haastattelujen toteuttamisen tukena erilaisia lasten ikätasolle soveltuvia, kommunikaatiota tukevia ja lapsen ominaista itseilmaisua vahvistavia välineitä, kuten käsinukke, valokuvausta ja piirtämistä.

10.1 Haastattelun toiminnalliset elementit ja toteutus

Toteutin kolmeosaisen tiedonkeruun lastensuojelun tehostetun perhetyön asiakkaana olevan perheen lapselle. Tutkimukselleni ei ole oleellista kuvata tarkemmin kyseisen perheen asiakkuuden vaiheita, muutoin, kuin että

perhetyön ja kuntoutuksen ammattilaiset ovat todenneet avoperhekuntoutuksen potentiaalisesti ja perheen tarpeisiin vastaavaksi palvelumuodoksi. Perhe aloitti syyskuussa 2020 avoperhekuntoutus pilotissa, jota Mattilan perhekuntoutuksen, sekä tehostetun perhetyön kehittämistyöryhmä lähtivät toteuttamaan. Pilotointi päättyi marraskuun 2020 alkupuolella. Haastatteluni ajoittuivat avoperhekuntoutusjakson alkuun, keskivaiheille, sekä loppuun. Tällä tavoin lapsilla oli mahdollisuus yhdistää haastatteluiden sisältö käsillä olevaan prosessiin luontevammin ja tarkastella sen hetkisiä kokemuksiaan relevantisti.

Toiminnallisten menetelmien käyttöön minua innosti Lastensuojelun erityisosaamiskeskuksen Pesäpuu ry:n tuottama ja Möllerin kokoama opas (2004), jossa kuvattiin toiminnallisia elementtejä sisältävien keinojen hyötyjä, lähestyttäessä tiedon tuottamiseen osallistuvaa lasta. Möllerin mukaan perinteinen, kysymyksiä ja vastausten vuorottelusta koostuva haastattelu, ei ole aina paras tapa lähestyä lasta. Mitä pienempi lapsi ja kehitysvaiheessa olevat verbaalit valmiudet, sitä enemmän erilaisista symboleista ja fyysisistä työkaluista voi olla apua kokemusten, tunteiden ja ajatusten kerrontaan (Möller 2004, 30).

Halusin soveltaa useampaa menetelmää ja mahdollistaa monipuolisia vaihtoehtoja, sekä tapoja, joilla lapsi pystyisi ilmentämään ajatuksiaan itselleen luontevalla tavalla. Alkuperäinen tarkoitukseni oli hyödyntää itse määrittelemääni menetelmää jokaisella tapaamisella. Päädyin kuitenkin nostamaan erityiseen arvoon lapsen toimijuuden ja osallisuuden toteutumisen, sekä yksilöllisyyden huomioimisen, kehittämällä menetelmälaatikon, josta lapsi sai valita haluamansa elementin kahden haastattelukerran tueksi. Pyrin tekemään menetelmälaatikosta esteettisen ja kiinnostavan näköisen, jotta lapsi kokisi mielekkääksi käydä valitsemaan välinettä. Jokaiselle menetelmälle laadin kirjallisen

kysymysrunгон, joiden teemoina olivat, kehittämistyön tarpeeseen ja työntekijöiden toiveisiin vastaten; *arki ja asiakkuus lapsen kokemana avoperhekuntoutusprosessin aikana*. Jokainen tapaaminen sisälsi myös avointa keskustelua ja vastavuoroista teemojen ympärillä ihmettelyä, sillä uskon toiminnallisuuden olevan hyvä kannustin keskustelulle, mutta itsessään riittämätön avaamaan lapsen ainutkertaisia ajatuksia riittävästi. Möllerin (2004) mukaan toiminnallisuuden ei pidäkään olla itsetarkoitus, vaan palvella lapsen tarpeita, mahdollistaen vaihtoehdon pelkälle puhumiselle, sekä tarjoten monipuolisia keinoja ja välineitä itseilmaisun tueksi (mts.30). Haastatteluille tavoitteeksi asetin työn kehittämistä tukevan aineiston keräämisen lisäksi osallisuuden huomioivan, lapsen asemaa vahvistavan ja voimaantumisen tunteen mahdollistavan kohtaamisen lastensuojelun asiakaslapsen kanssa.

Menetelmiin päädyin tavoitteenani valita monipuolisia, virikkeellisiä ja motivoivia toimintoja, joiden kautta tavoittaisin lapsen kokemusmaailman mahdollisimman kattavasti. Känkänen (2013) jäsentää lastensuojelussa hyödynnettävien taidelähtöisten menetelmien tukevan uudenlaisen taajuuden saavuttamisessa, sekä vahvistavan vuorovaikutuksellisen kohtaamisen voimauttavaa vaikutusta. Känkänen mainitsee erilaisia toiminnallisia välineitä, kuten kuten lautapelit, kortit, valo- ja videokuvauksen ja kuvallisen työskentelyn, joiden kautta mahdollistaa vaihtoehtoisia itseilmaisun tapoja (Känkänen 2013, 77).

Tarinallisia elementtejä sisältävänä menetelmänä toimii läpi haastattelujen mukanaani oleva käsinukke. Lisäksi toiminnallisten välineiden joukkoon valikoitui voimauttavia mahdollisuuksia sisältävä valokuvaus, taidelähtöinen piirtäminen, sekä visuaalisuutta mukailevat kuvakortit.

10.2 Haastattelun sisällön rakentuminen

Suunnitellessani haastattelurunkoa, pohdin, millaisiin kysymyksiin leikkikäisen lapsen on luontaista vastata ja miten hyödynnän lapsen tuottamaa aineistoa, valokuvia ja piirustuksia, kartoitustyön tukena. Konsultoitiin tehostetun perhetyön työntekijöitä ja pyysin heidän ajatuksiaan rungon rakentamisen tueksi. Työntekijöiden ja kehittämistyön näkökulmasta merkitykselliseksi tiedoksi nousivat lapsen *kokemukset arjesta, sekä käsillä olevasta perhetyöstä*.

Ensimmäisen haastattelukerran fokuksessa on Arvi-avoperhekuntoutuskoiran kanssa lapsen tutustuminen ja itseni tutuksi tekeminen, sekä lapsen asiakkuuteen liittyvien ajatusten kartoittaminen. Arvi-koira kulkee mukana myös kahden muun haastattelun ajan, jotta lapsella olisi tuttu ja helposti lähestyttävä elementti itsensä ilmaisemisen tukena. Ensimmäinen kohtaaminen lapsen kanssa on avoperhekuntoutus jakson alkupuolella. Kysymykset haastattelukerralle syntyivät yhteistyössä tehostetun perhetyön työryhmän kanssa. Työryhmän toiveita kunnioittaen sisällytin jokaiselle haastattelukerralle saman kysymyksen ” *Oletko huomannut, että onko työntekijöiden (nimet) käyminen täällä kotona vaikuttanut sinuun tai äiti ja iskään jotenkin?* ” tuottaakseni mikrokuvausten siitä, miten kotiin tehtävä työ on lapsen mielessä luonut muutosta (Liite 1).

Toisella ja kolmannella haastattelukerralla keskityimme lapsen kokemuksiin omasta arjestaan, sekä ajatuksistaan suhteessa toteutettavaan perhekuntoutukseen. Minulla on molemmilla kerroilla mukana kolme erilaista toiminnallista menetelmää sisältävä laatikko, joita lapsi voi hyödyntää kokemusmaailmansa avaamisen tukena. Menetelmien joukossa on **valokuvaaminen**

(kamera), **piirtäminen** (lehtiö ja värikynät), sekä **kuvakorttien** hyödyntäminen (Arki-kortit). Vaihtoehtoisesti lapsi voi valita jakavansa ajatuksiaan, minulle ja **käsinukelle** (Arvi-avoperhekuntoutus koira), ottamatta mukaan uutta elementtiä Tätä vaihtoehtoa symboloimaan ja omaa kerrontaani konkretisoimaan asetin laatikkoon kuvan Arvista. Esittelen eri vaihtoehdot lapselle kertoen, että hän saa valita haluamansa välineen ja sen jälkeen pyydän häntä vastaamaan ennalta suunnittelemini kysymyksiin keskustellen, sekä mahdollista valitsemaansa elementtiä hyödyntäen.

Menetelmäkohtaiseen haastattelurunkoon **toiselle tapaamiselle** kysymykset syntyivät arjen ja asiakkuuden ympäriltä. Huomioin myös, että haastattelu tapahtui avoperhekuntoutustyöskentelyn keskivaiheella. (Liite 2)

Kolmannelle haastattelukerralle laadin jälleen menetelmän huomioivat, mutta toisiinsa rinnastettavissa olevat, kysymykset. Arjen kokemukset ja asiakkuus jatkoivat kantavina teemoina. Kolmannen kerran loppuun lisäsin myös kysymyksiä siitä, millaisena lapsi koki haastatteluun osallistumisen. Kolmas kohtaaminen toteutui avoperhekuntoutuksen ollessa loppusuoralla. (Liite 3).

10.3 Lapsen huomioiminen aineiston kokoamisessa

Hyvärinen ja Pösö (2018) jäsentävät lapsen haastattelulle toimivia periaatteita todeten, että lapsilähtöisen haastattelutilanteen luomiseksi on ympäristön oltava joustava ja kertomista tukeva. Erityisesti pienille lapsille koti ja tutut aikuiset tuovat turvallisuuden tunnetta, joka taas luo suotuisat olosuhteet

vuorovaikutukselle ja lapsesta kumpuavalle kerronnalle (Hyvärinen & Pösö 2018, 185-186). Edellä mainittujen suositusten mukaisesti tarkoitukseni on toteuttaa toiminnallinen haastattelu lasten kotona, tutussa, arkisessa ja lapselle luontaista toimintaa tukevassa ympäristössä. Vanhempien paikalla oleminen haastattelun aikana toteutuu tilannekohtaisesti harkiten, sillä uskon vanhemman voivan joko myönteisesti tukea lapsen omaehtoista kerrontaa tai olla läsnä tavoin, joka rajoittaa lapsen vapaata itseilmaisua. Huoltajien läsnäolo ei myöskään Hyvärisen ja Pösön (2018) mukaan ole yksiselitteisesti hyvä tai huono asia ja he esittävät, että vanhempi voi toimia turvallisuuden tunteen luojana, mutta myös suoraan tai nonverbaalisesti vastauksiin vaikuttavana toimijana. Vanhempi voi olla haastattelutilanteessa osan ajasta kuulolla tai sijoittua tilaan fyysisesti niin, että vanhemmalta ei pääse välittymään haastattelun tuloksiin vaikuttavia viestejä lapselle (mts. 186).

Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja ikätasoisien kerronnan soveltaminen, kuten ymmärrettävien käsitteiden käyttäminen ja tarvittaessa uudelleen sanoittaminen, ovat osa lapsilähtöisesti toteutettua haastattelutilannetta (Hyvärinen & Pösö 2018, 186). Lapsen osallisuuden ja toimijuuden vahvistuminen on tutkimukselliselle kehittämistyölleni keskeistä, joten pidän erityisen tärkeänä kertoa lapselle kehitystason mukaisesti tapaamisemme syistä, kehitteillä olevasta palvelusta ja siitä miksi juuri hänen vastauksensa ovat merkityksellisiä. Hyvärinen ja Pösö (2018) vahvistavat tätä ajatusta todetessaan, että lapsen oikeuksiin kuuluu tieto haastattelutilanteen taustasta, eikä häneltä voi olettaa vastauksia asioihin, joita hän ei ymmärrä. Tieto ja sen ymmärrettävissä muodossa saaminen on keskeinen osa osallisuutta (mts. 187).

Tapasin lasta kolmella eri haastattelukerralla. Tapaamisten lukumäärään päädyin tavoitteenani luoda itsestäni kuva turvallisen ja helposti lähestyttävänä aikuisena niin lapselle, kuin haastatteluun luvan antaneille vanhemmillekin. Uskon saaneeni luotettavamman kokonaiskuvan vastuksista, sekä tavoitteeni lapsen kokemusmaailmaa kattavammin, kun erilaista osallistavaa toiminnallisuutta sisältävät tapaamiset tapahtuivat prosessinomaisesti. Hyväriinen ja Pösö (2018) jäsentävätkin lasten haastattelulle tärkeäksi useamman tapaamiskerran, joiden aikana pystyy taltioimaan kokemusten kehitystä, yksittäisen hetken taltioimisen sijaan (mts. 189). Lapsen haastattelulle keskeistä on myös johdattelevien kysymysten välttäminen, positiivisen neutraali suhtautuminen kaikenlaisiin vastauksiin tai vastaamatta jättämiseen, sekä tilan antaminen vapaamuotoiseen ajatusten avaamiseen ja lapselle merkityksellisten asioiden jakamiseen (mts. 188-189)

Helavirta (2007) nostaa lapsen huomioivassa haastattelututkimuksessa esille kaiken kuullun tiedon merkityksen ja aikuisen vastuun keskustelun ohjaamisesta, kuitenkin tukahduttamatta lapsen luontaista tapaa sanoittaa itseään. Helavirta vertaa haastattelutilannetta oivaltavasti sieniretkeen, jossa pääpolla pysyminen on tärkeää, mutta polulta poikkeamisesta voi seurata uusien sieniapajien löytyminen. Haastattelijan on heittäydyttävä lapsen elämismaailmaan ja sen myötä herkistytävä kuulemaan lapsen kerrontaa, varattava riittävästi aikaa reagoidakseen rönsyilevään kerrontaan neutraalisti, vastattava lapsella oleviin kysymyksiin ja rakennettava luontevaa keskinäistä vuorovaikutusta suhtautumalla tilanteessa lapsen uteliaasti ja vastavuoroisesti (Helavirta 2007, 633-634).

11 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Aaltosen ja Högbckan (2015) mukaan sisällönanalyysin tarkoitus on löytää merkityksiä, eroja ja yhtäläisyyksiä kerätystä aineistosta, luoden sille teoreettisia yhteyksiä (Aaltonen ja Högbacka 2015, 169). Aaltonen ja Högbacka (2015) sisällönanalyysia sen kevyen analyytillisyyden ja laajan sovellettavuuden takia, mutta mainitsee siitä tulleen tyypillinen käytäntö esimerkiksi hoitotieteille (mts. 170-171).

Leinosen (2018) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijan ajattelua ja analyysin tekoa ohjaa aineisto. Analyysi tehdään aineistolähtöisesti, riippumatta siitä millainen se on ja miten se vastaa aiemmin tutkittua. Analyysi etenee kolmivaiheisesti niin, että ensin aineisto redusoidaan, eli pelkistetään, listaamalla tutkimukselle oleelliset kohdat pelkistettyyn muotoon. Tämän jälkeen kluseroidaan, eli ryhmitellään redusoinnin perusteella löydetyt käsitteet ja ilmiöt samaa tarkoittaviin alaluokkiin. Kolmanneksi abstrahoidaan aineisto, eli alaluokista muodostetaan yläluokkia, joista taas muodostetaan pääluokkia ja nimetään ne sisältöä kuvaavasti. Tällä tavoin kategorisoidaan aineisto muotoon, josta luoda analyytinen kuvaus kerätyn aineiston antamista vastauksista (Leinonen 2018)

Tutkijana suhtaudun lasten haastatteluista keräämääni aineistoon ainutkertaisia vastauksia tarjoavana materiaalina, pyrkien olemaan luomatta ennakkoajatuksia tai olettamuksia. Leinosen (2018) mukaan aineistolähtöisyys tarkoittaa

tutkijan neutraalia ja avointa suhtautumista käsillä olevaan aineistoon, ilman, että aiempi teoriatietous vaikuttaa tutkijaan. Aaltonen ja Höglbacka (2015) kuitenkin esittävät, että tutkija ei koskaan pysty täysin luopumaan olemassa olevasta teoreettisesta tiedostaan ja ennakkooajatuksistaan ilmiöön liittyen, joten aineistolähtöiselle analyysille keskeistä on hakea vastauksia tutkimuskysymyksiin, oivaltaa, kehittää ja keksiä analyysin syntymiseksi (mts. 172).

12 Eettisyys ja luotettavuus

Lapsi on lastensuojelullisen tuen ja perheen arkeen kohdistuvan muutostyön pääasiallisena kohteena, joten näen lapsen näkökulman kartoittamisen osana avoperhekuntoutuksen kehittämistä eettisesti ja moraalisesti erityisen merkityksellisenä. Kuula (2006) vahvistaakin, että lapsen näkökulman kartoittaminen on perusteltua ja tärkeää kulttuurisesti, sekä yhteiskunnallisesti ja tukee lapsen kuulluksi tuleamista, sekä osallistumisoikeutta määrittelevien säädösten ja lakien toteutumista (Kuula 2006, 147).

Suunnitellessani haastattelujen toteutusta, kävin läpi erilaisia vaihtoehtoja. Yhtenä optiona oli, että työntekijät toteuttaisivat haastattelun toiminnalliset osuudet omilla avoperhekuntoutukseen kuuluvilla tapaamisillaan. Tämän myötä heille avautuisi myös mahdollisuus arvioida menetelmien soveltuvuutta tiedonkeruuvälineinä. Toinen vaihtoehto oli, että jättäisin ohjeet perheiden kotiin ja lasten toiminnallisen osuuden toteutuksen tukena olisivat vanhemmat. Päätin kuitenkin, että toteutan sekä toiminnallisen kohtaamisen, että haastattelun itse, sillä halusin varmistaa, että tilanne on salliva ja haastattelija on objektiivinen toimija suhteessa lapseen. Lastensuojelun

perhetyöntekijällä, sekä vanhemmilla on käsityksieni mukaan aina tietynlainen rooli ja asema suhteessa lapseen, joka saattaisi vaikuttaa annettuihin vastauksiin. Pohdin ja tiedostin myös oman valta-asemani haastattelijana, sekä aikuisena. Helavirta (2007) toteaaakin, että haastattelijan valta-asema lapsen kohtaamisessa perustuu, sekä sukupolvi- ja ikäeroon, että haastattelutilanteeseen liittyvään epätasa-arvoon. Haastattelijan on aina mahdollista johdatella haastateltavaa, oli tämä sitten aikuinen tai lapsi. Haastattelijalla on aina viimekädessä se, joka määrittelee kysymykset, tekee tulkinnat vastauksista ja ohjaa tilannetta (2007, 631).

Tutkijana kunnioitan lapsen vanhempia lapsen asioista vastaavina huoltajina ja laadin kirjallisen lomakkeen, joka selkeästi ilmaisee haastattelun tarkoituksen, vahvistaa anonymiteetin säilymistä ja pyytää vanhemmilta suostumusta lapsen haastatteluun. Kuula (2006) nostaa esille, että huoltajilta luvan saamisen lisäksi, tutkimuseettisesti kestävän haastattelun toteuttamisesta tekee se, että lapsi viime kädessä päättää osallistuuko haastatteluun, sekä säätelee osallistumistasoaan tilanteessa (mts. 148). Pyydän lapselta lupaa haastatteluun suullisesti ja painostamatta, mutta laskeutuen olemukseltani, sekä retoriikaltani lapsen tasolle, jotta haastatteluun osallistuminen olisi lapsen mielessä mielekäs ja omien ajatusten tuottamista mahdollistava kokemus. Lapsen suostumuksen saaminen on haastattelun toteuttamisen edellytys. Varmistan lapsen halukkuuden osallistua jokaisen tapaamiskerran alussa.

Huomion Hakalehdon ja Toivosen (2016) jäsenyyden lastensuojelun asiakaslapsesta erityisen haavoittuvana ja suojeluun oikeutettuna, sekä ymmärrän nykyiseen elämäntilanteeseen ja elinympäristöön liittyvät kuormitustekijät (40- 41, 2016). Näitä tekijöitä kunnioittaen pyrin toimimaan erityisen

sensitiivisesti, lapsen edun mukaisesti, sekä tuottamatta lapselle ylimääräistä rasitusta haastattelutilanteella.

Helavirta (2007) nostaa esille lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen haastattelun ympärillä esiintyvät argumentit, joiden mukaan valmiiksi haastavassa elämäntilanteessa olevia lapsia ei tule kuormittaa lisää haastattelututkimuksella. Helavirta toteaa tutkimuksiin liittyvän tärkeän eettisen ohjeen, jonka mukaan haastattelun ei tule kuormittaa osallistujaa, oli hän sitten minkä tahansa ryhmän edustaja. Vasta-argumentit myös kategorisoivat ja yksinkertaistavat käsityksiämme lastensuojelunasiakkaista samankaltaisessa kuormitustilanteessa oleviksi, suojelun kohteiksi. Asiakasperheiden tilanteet eroavat voimakkaasti toisistaan ja lastensuojelussa olevien lasten haastattelu voi toimia voimauttavana tilanteena, jossa lastensuojelun asiakkuudessa oleva lapsi ei tule suljetuksi ulos mahdollisuudesta ilmaista omakohtaisia kokemuksia arjestaan ja elämästään (Helavirta 2007, 630).

Pidän juuri lastensuojelunasiakkuudessa olevien lasten haastattelua eettisesti erityisen tärkeänä, sillä aikuisten ja asiantuntijoiden pelko tutkimuksen rasittavuudesta ja vääristynyt mielikuva asiakaslapsista voi johtaa lapsen osallistumisoikeutta ja itseilmaisua rajaavaan vallankäyttöön. Pahimmillaan aikuinen toimii ennakkoluuloineen ja yksinkertaistettuine lapsikäsitksineen esteenä sille arvokkaalle tiedolle, jota lapsilla on tarjota itsestään, toiveistaan ja tuntemuksistaan. Tutkijalta edellytetään moraalista uskallusta kuulla, sekä taitoa hyödyntää saamaansa kokemustietoa, lasten arkeen keskeisesti vaikuttavan, palvelun kehittämisessä.

13 Haastatteluaineiston analyysin vaiheet

Etenin Sarajärven ja Tuomen (2009) aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheiden mukaan, kuunnellen haastattelut huolellisesti ja litteroiden ne sanasta sanaan (109). Anonymisoin joukosta mahdolliset tunnistuksen mahdollistavat sanat ja ilmaukset, kuten nimet. Kaikkien kolmen haastattelun nauhoitusten yhteispituus oli 1 h 45 min 15 sec ja litteroitua aineistoa tuli yhteensä 28 sivua käyttäessäni fonttiaCalibri 12. Tutkimukseni aikana puhun ”lapsesta”, joten vuoropuhelua sisältävässä tekstilainauksessa on asiakaslata ilmentämässä ”L”-kirjain. Omaa puhettani edeltää kirjainyhdistelmä ”H + A”, sillä kysymyksen esittäjänä oli joka haastattelukerralla Hannan lisäksi Arvi avoperhekuntoutuskoiraa. Käsiniukan mukana ololla vaikutti lapsen näkökulmasta olevan kiinnostusta herättävä ja tilanteeseen jäsentymistä tukeva merkitys, joten pidän tärkeänä kuljettaa sitä tekstissäni toisena haastattelijana.

Toteutin analyysin kolmivaiheisena prosessina, joka sisälsi aineiston redusoinnin eli pelkistämisen, klusteroinnin eli ryhmittelyn, sekä abstrahoinnin eli teoreettisten käsitteiden luomisen (Sarajärvi & Tuomi 2009, 108). Käytin paljon aikaa litteroidun aineiston läpikäymiseen ja valikoin sieltä tutkimuskysymyksiin peilaten puheenvuoroja, joiden kautta saada jäsentyneempi käsitys lapsen ajatuksista. Värikoodasin asiakkuuteen ja arkeen liittyvät puheenvuorot punaisella ja menetelmien käyttöön liittyvät keskustelut sinisellä. Sijoitin eri värein merkityt aineistokatkemat analyysitaulukkoon ja numeroin katkelmat kronologisesti haastattelukertojen ja niiden etenemisen mukaan (esim. A25). Koottuani katkelmat taulukkoon, aloin hahmottelemaan pelkistettyjä ilmauksia, joilla havaitsin olevan yhdistäviä tekijöitä. Etenin tämän jälkeen spesifimpään alaluokitteluun, jonka kautta saada kiteytyneempi

ymmärrys lapsen sanomasta. Pääteemat kategorisoin huomioiden niiden alle asettuvat alaluokat, lapsen puheenvuorot, mahdollisimman laajasti ja aineistoa kuunnellen. Tulkintavaiheessa lähdin etsimään yhdyntäkohtia aiemmin hyödyntämäni lähdekirjallisuuteen pohjautuen ja toiminnallisen kohtaamisen tuomaan ymmärrykseen päädyin aineiston ja omien havaintojeni vuoropuhelun, sekä teoriatietouden tuen myötä (mts. 2009, 109).

14 Toiminnallisen kohtaamisen tuoma ymmärrys

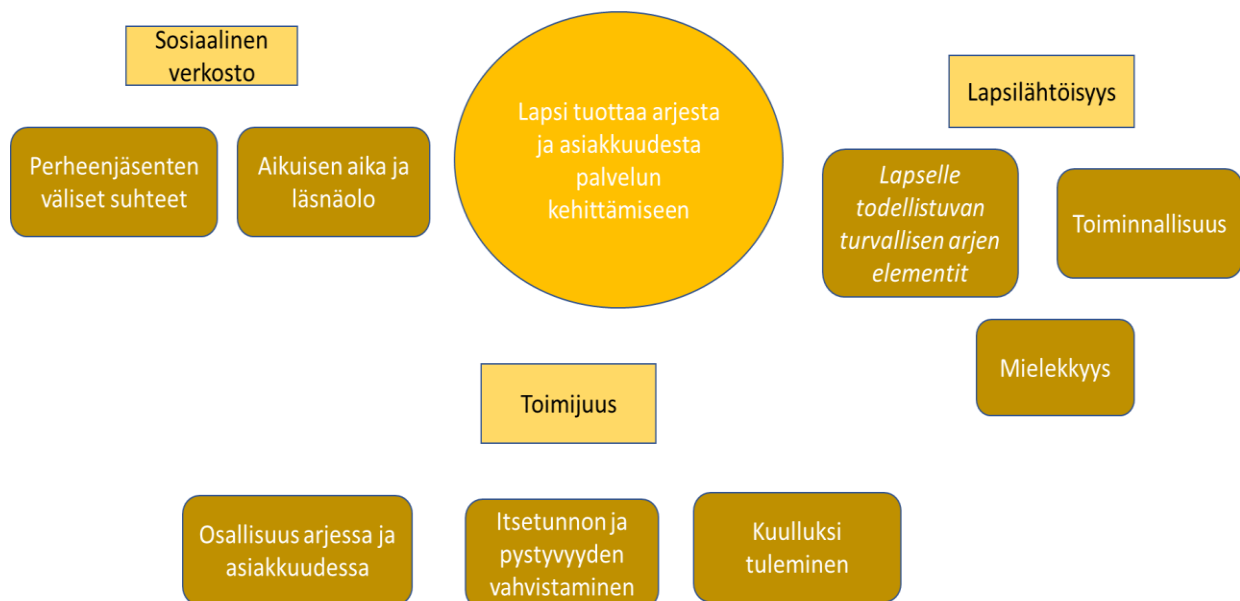
Visualisoin aineistolähtöisen analyysin avulla tekemiäni tulkintoja ja johtopäätöksiä, sekä selkeytin esille tulleita teemoja, tekemällä molempien tutkimuskysymysten vastauksia kuvaamaan ajatuskartat. Havainnollistamisen jälkeen esitän aineistosta nousseita huomioita sisältävän narratiivin, jonka kautta jaan avoperhekuntoutuspalvelun kehittämiseksi olennaisimmat subjektit, sekä toiminnallisten menetelmien soveltuvuutta arvioivat seikat.

Kuvio 5. Lapsen haastattelutilanteessa ottama valokuva

14.1 Asiakkuus ja arki lapsen näkökulmasta

Lapsen haastatteluista kootun aineiston ja sen analyysin perusteella ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ”millaisia asioita lapsi tuotti arjestaan ja asiakastyöhön liittyvistä kokemuksistaan palvelun kehittämiseen?”- vastaamaan muodostui kolmesta pääteemasta koostuva kokonaisuus. Teemojen alle asetui erilaisia, keskinäisiä samankaltaisuuksia sisältäviä, alaluokkia. Tekemieni tulkintojen mukaan lapsen näkökulmasta keskeisimmiksi avoperhekuntoutus palvelun kehittämisessä huomioitaviksi teemoiksi kohosivat sosiaalinen verkosto, lapsilähtöinen toimintatapa, sekä lapsen toimijuuden tukeminen.

Kuvio 6. Palvelun kehittäminen

Sosiaalinen verkosto kohosi yhdeksi pääteemoista. Lapsen näkökulmasta perheellä, läheisillä ja ammattilaisverkoston toimijoilla on keskeinen merkitys niin arjen rakentumisessa, kuin asiakkuuteen vaikuttavissa tekijöissäkin. Rytönen ja Rönkkö (2010) mainitsevatkin lapsen sosiaalisen verkoston tehtäväksi

tunteiden sanoittamisen, vanhempien toimesta toteutuvan läsnäolon, koko perheen yhteisen arkisen tekemisen, sekä lapselle merkityksellisiin asioihin, kuten leikkiin, kannustamisen (133-134).

Sosiaalinen verkosto pitää sisällään alaluokan perheenjäsenten välisen suhteen vahvistaminen. Lapsen kertoman perusteella nostan palvelun kehittämiseksi huomionarvoisiksi asioiksi perheenjäsenten keskinäisen ajan viettämisen ja yhteiset hetket arjessa, sekä avoperhekuntoutuksen avulla saavutettavat vaikutukset koko perheen dynamiikkaan.

Sisarussuhteiden vahvistaminen, sekä toisessa taloudessa elävien läheisten huomioiminen ja tunnistaminen osaksi lapsen sosiaalista verkostoa on keskeinen tekijä avoperhekuntoutuksen sisältöjä suunniteltaessa. Perhe ja kaikki sen jäsenet ovat lapsen elämän keskeisimpiä toimijoita ja sävyttävät yhteisen arjen sisällön muodostumista.

L "Mää otin --- (pikkuveljestä) kuvan. Se tuijotti ja sitä nauratti"

H + A "Niimpä näkyy! No mitäs tää pikkuveljen kuva kertoo siitä mitä teet mielelläs kotona?"

L "Leikin ----(pikkuveljen) kanssa. Ja nauratan"

H + A "No se kuulostaa kivalta, että tykkäät leikkiä veljen kanssa." (Haastattelu 1, A27).

H + A "Tarkotatko että haluaisit äitin ja pikkuveljen kanssa pelata enemmän?"

L "Joo ja isän ja äitipuolen kanssa" (Haastattelu 2, A37).

Perhesuhteisiin liittyy aktiivisen tekemisen, kuten pikkusisaren hoitamisen, kautta välittyvää myönteistä vuorovaikutusta. Lapsen alla avaama tilanne sisaren kanssa toimimisesta sisältää turvallisuuden tunnetta tukevia elementtejä, onnistumisenkokemuksen, kuvauksen äidin ja lapsen välisen suhteen positiivisesta yhteistoiminnasta, sekä lapsen ajatuksen perheyhteisöön kuulumisesta.

H + A "No nyt saisit valokuvata semmoisia asioita, mitkä tekee sun olon turvalliseksi täällä kotona"

L "No siinä on pikkusisko"

H + A "Mikäs pikkusiskon kanssa tekee sun olon turvalliseksi?"

L "No se kun mää oon hoitanu siskoa niin paljon"

H + A "Thana juttu. Mites se hoitaminen tekee sulle turvallisen olon?"

L "No kun mää osaan halata sullei nätisti, nii vaikka sisko nukkuu"

H + A " Kuulostaa siltä, että oot ollu myös äitille apuna"

L "Joo oon" (Haastattelu 2, A30).

Lapsen esittämät toiveet avoperhekuntoutuksen sisällölle antavat ymmärrystä siitä, että äidin jaksaminen välittyy lapselle konkreettisten merkkien, kuten unen puutteen ja pienemmän sisaruksen hoitoon kuluvan ajan kautta. Lapsi esittää vanhemman voimavarat huomioivan toiveen työntekijöille, jonka myötä hänelle ja veljelle mahdollistuisi mielekäs yhteinen retki.

H + A *"Toivositko siis että pikkuveli olis kanssa mukana ulkoilemassa?"*

L *"Joo"*

H + A *"Oliskos äiti kanssa mukana ulkoretkillä"*

L *"Ei äiti voi kun ei se jaksa, koska siskoa pitää koko aika syöttää kun sille tulee nälkä"*

H + A *"Nii luuletko sää että äiti ei jaksa kun huolehtii siskosta"*

L *"Joo se on väsyny"*

H + A *"Mistä arvelet että äiti on väsyny?"*

L *"Koska niinkun vauva valvottaa koko yöt. Niin sitte äiti vois vaan tänne siskon kaa jäädä sisälle ja vaikka nukkumaa. Sitte mentäs muut ulos"*

H + A *"Ja sinä ja --- (pikkuveli) ja työntekijät lähtisitte ulkoilemaan ja äiti sais vauvan kanssa levätä sillä aikaa?"*

L *"Joo" (Haastattelu 3, A63).*

Aikuisen aika ja läsnäolo on toinen sosiaalisen verkoston alle asettava alaluokka. Nimitykseen päädyin aineistosta nousseiden puheenvuorojen perusteella, jossa lapsi toistuvasti ilmaisee yhteisen tekemisen aikuisen kanssa merkitykselliseksi ja toivotuksi asiaksi arjessaan. Palvelun kehittämisen ja asiakkuuden näkökulmasta lapsentahtinen tekeminen, kuten leikkiminen, on tärkeä työskentelymuoto.

H + A *"Tuleekos sulle muuta mieleen siitä, kun työntekijät käy ja miltä se susta tuntuu?"*

L *"Hmm no se tuntuu hyvältä"*

H + A *"Mikäs siinä tuntuu hyvältä?"*

L *"Se koska silloin mun kaa pystytään enemmän leikkimään."*

H + A *"Aivan, no se on tosi tärkeää kyllä. Tuntuuko susta että muuten sun kanssa ei ehitä leikkiä tarpeeks?"*

L *"Jep. Koska muuten ei oo niinku aikaa" (Haastattelu 1, A41).*

Aikuisen ajan ja aktiivisen läsnäolon tarpeellisuutta lapsen turvallisuuden tunteelle ei voi ylikorostaa. Aineiston perusteella tekemäni tulkinnan mukaan, turvallisen aikuisen merkitys pätee niin kasvattajaan lapsen omassa arjessa, kuin läsnä olevan työntekijän tarpeeseen avoperhekuntoutusprosessissa. Lisääntynyt ja jakamaton aika aikuisen kanssa, oli useampaan otteeseen sanoitettu toive, sekä tarve. Lapsi myös nimesi lisääntyneen aikuisen ajan avoperhekuntoutuksen myötä havaitsemakseen *myönteiseksi muutokseksi*.

H + A *"No osaatkos kertoa joistain muista asioista, kun tavaroista mihin kaipaavat muutosta? Niinkun siihen mitä asioita teette kotona?"*

L *"Haluaisin että tehtäis enemmän"*

H + A *"Mitä haluaisit tehdä enemmän?"*

L *"Että pelattais lautapelejä enemmän yhdessä, eikä aina vaan yks peli."*
(Haastattelu 2, A37).

H + A *"Tuleekos vielä mieleen muutosta asioissa sen jälkeen, kun työntekijät on alkaneet käydä?"*

L "No se ainakin se että mun kanssa tehdään."

H + A "Niin eli sun kanssa enemmän vietetään aikaa?"

L "Joo"

H + A "Miltäs se susta tuntuu?"

L "No hyvältä" (Haastattelu 2, A49).

Lapsilähtöisyys on toinen vallitseva pääteema, joka nousi esiin aineistosta. Lapsen kertomasta selviää, että hän hahmottaa asiakkuutta ja avoperhekuntoutuksen avulla saavutettavaa positiivista muutosta hyvin konkreettisten asioiden kautta. Lapsilähtöinen toimiminen avoperhekuntoutusprosessissa edellyttääkin työntekijältä kykyä ilmentää toteutettavaa työtä ja tavoiteltavaa muutosta tavalla, joka on lapselle ymmärrettävää. Myös Hyytisen (2007) kuvaus lapsilähtöisyydestä kuntoutusprosessissa käsittää lapsen mukaan ottamisen, arjen ja sen ilmiöiden lapsenkielisen käsitteellistämisen, lapsen kuulemisen, sekä vahvistamisen (2007, 126-127).

Lapselle todellistuvan turvallisen arjen elementit, muodostui yhdeksi alaluokaksi, sillä lapsen perusturvallisuudentunne ja käsitys avoperhekuntoutuksen sisällöstä vaikuttaisivat olevan vahvasti yhteydessä hyvinkin arjen asioiden järjestämiseen. Törrönen ja Pärnä (2010) listaavatkin lapsen turvallisuuden tunnetta vahvistaviksi tekijöiksi perheen arkisen elämänhallinnan, ennustettavuuden, mielekkyyden, itsetunnon vahvistumisen, sekä vapaa-ajan, leikin ja huoletto-
man olemisen (2010, 78).

Aineiston analysoiminen antoi osviittaa siitä, että lapsen näkökulmasta asiakkuudelle yksi keskeisimmistä asioista on työskentelyn todellistuminen kodissa näkyvien konkreettisten muutosten ja perushoidollisten toimien toteutumisen kautta. Lapselle tärkeää on turvallisen arjen ilmeneminen näkyväksi tulevien elementtien, kuten puhtauden ja ympäristön siisteyden kautta.

H + A "Osaatko sä kertoa mitä perhetyö tai avoperhekuntoutus tarkoittaa?"

L "Se tarkoittaa sitä, että tekee kotihommia."

H + A "Se tarkoittaa susta sitä että tekee kotihommia. Okei! Mitä sää ajattelet, että ne semmoset kotihommat on?"

L "Laittaa astiat astianpesukoneeseen ja tiskialtaaseen" (Haastattelu 1, A2).

Ootko sää --- huomannut, että työntekijöiden käyminen täällä kotona ois vaikuttanu jotenkin teidän perheeseen?

L Hmmm..no ne on ainakin siivonnu täällä apuna (Haastattelu 1, A19).

Lapsi yhdistää avoperhekuntoutuksen mukanaan tuomaa muutosta myös tärkeiksi kokemiinsa perustarpeisiin, kuten lepoon ja ravintoon, vaikkakin syyseuraussuhteen kuvaaminen on lapselle haastavaa. Mahdollista on myös, että kyseisten elementtien mainitseminen, ei tarkoita niiden olevan suoraan yhteydessä avoperhekuntoutuksen vaikuttavuuteen, vaan ne nousivat lapsen mieleen jostain muusta syystä.

H + A " Onko kotona tehty jotain eri tavalla sen jälkeen, kun työntekijät on käynyt?"

L "Hmmm.. en oo huomannu. Nukkuminen ja syöminen ehkä."

H + A "Ai nukkuminen ja syöminen on mennyt eri tavalla. Mitenkäs ne on muuttunu?"

L "Emmää osaa oikei sanoa" (Haastattelu 1, A20).

Äitiä kuvatessaan, lapsi nimeää kasvattajalle tärkeimpinä taitoina kykyä ylläpitää hyvää ja turvallista arkea kodinhoidon, sekä ruoanlaiton muodossa. Tämä on linjassa avoperhekuntoutustyöskentelyyn tavallisesti liittyviin vanhemmuudentaitojen vahvistamiseen, sekä kasvua ja kehitystä tukevan kotiympäristön mahdollistamiseen

L "No että äiti on ainakin hyvä pesee pyykkiä ja siivoamaan kanssa!"

H + A "No ompas äiti taitava! Onkos äitistä muuta kerrottavaa?"

L "No on tosi hyvä esim ruoan laitossa. Nam" (Haastattelu 2, A44).

Lapsen näkökulmasta kodissa parasta ja tärkeää on myös herkut, sekä elokuvien katsominen. Lapsen maailmalle keskeisiksi asioiksi voi aineiston perusteella usein muodostua myös yksinkertaisia iloa tuottavat tekijöitä. En pidä lapsen kertomaa vähäarvoisena seikkana, sillä hän itse kokee nämä konkreettiset mielihyvän lähteet läheisiksi itselleen.

H + A "No osaatko sanoa mikä on parasta kotona?"

L "Syyä karkkia ja jäätelöä ja kattoa elokuvia."

H + A "Aika hyöältä kuulostaa".

L "Ja popparit. Herkut on parhaita kotona." (Haastattelu 1, A9).

Toiminnallisuus ja mielekkyys ovat lapsilähtöisyys teeman alle asettuvia ja aineiston perusteella keskeisesti huomioitaviksi tekijöiksi nousevia asioita. Koen luontaiseksi käsitellä nämä kaksi alaluokkaa yhdessä, sillä ne esiintyivät lapsen tuottamasta aineistosta tekemieni havaintojen perusteella säännönmukaisesti samassa yhteydessä.

Lapsi kertoo ensimmäisellä haastattelukerralla toivovansa sisällöksi työntekijöiden tapaamiselle leikkejä, pelejä, piirtämistä, sekä ulkoilua. Toiveet asiakkuudelle lapsi kuvaa aktiivista tekemistä sisältävänä ja tykätyn, sekä entuudestaan mukavaksi todetun toiminnan kautta.

H + A "No sitten minä ja Arvi haluttaisiin tietää, että mitä toivoisit työntekijöiden tekevän sun kanssa?"

L "Pelais lautapelejä"

H + A "Ai lautapelejä! Kuullostaa mukavalta."

L "Joo koska mä tykkään lautapeleistä."

H + A "Mistä lautapeleistä sä tykkäät?"

L "Kaikista! Mut on mulla afrikan tähtikin, mutta se on sen takia muovipussissa koska ----(pikkuveli) on repinut sitä kantta."

H + A "Määpäs vielä kysyn Arvin kanssa, että mitä muuta sää haluaisit vielä tehdä työntekijöiden kanssa?"

L "No leikkiä ja sitten piirtää." (Haastattelu 1, A11& A13)

H + A "Mitä toivoisit, että työntekijät tekisi koko teidän perheen kanssa?"

L "Hei nyt keksin! Käydä puistossa. Koska se on tosi kivaa se puistossa käyminen."

H + A "No sepä kuulostaakin tosi mukavalta mitä tehdä koko perheen kanssa. Mitäs te siellä puistossa tekisitte?"

L "No kaivoaisin hiekkaa. Ja se puisto on ihan tossa lähellä. Oon käynny äitin kanssa siellä ennenkin". (Haastattelu 1, A15).

Kolmannella haastattelukerralla pyysin lasta kuvaamaan avoperhekuntoutukseen liittyviä, parhaimpia, asioita. Vastaukset antavat ymmärtää, että mielekkäiden ja toiminnallisten toiveiden suhteen on oltu kuulolla ja hyödynnetty lapsilähtöisestä työskentelystä.

H + A "Nyt sun pitäis piirtää kuva siitä mikä on ollu parasta työntekijöiden käynneissä kotona"

L "Kattoo kirjoja ja tietty sitte pelata"

H + A "Mikäs muu on työntekijöiden käynneissä ollu mukavaa?"

L "Piirtäminen." (Haastattelu 3, A59).

Lapsen näkökulmasta asiakkuuden toiveisiin ja tarpeisiin vastaavuuden, sekä arjen kuntouttavuuden kannalta merkityksellistä on toteuttaa toiminnallisia ja mielekkäitä hetkiä, lapsilähtöisesti. Aktiivinen tekeminen ja lapsen

mielenkiinnonkohteiden huomioiminen avoperhekuntoutuksen suunnittelussa vahvistaa myönteisten kohtaamisten toteutumista ja lapsen kuulluksi tulemista.

Toimijuus on kolmas pääteema. Toimijuus tässä yhteydessä käsittää lapsen itsetuntoa ja pystyvyyttä vahvistavia, arjessa ja asiakkuudessa osallisuutta tukevia, sekä kuulluksi tulemistä mahdollistavia elementtejä. Hyytinen (2007) puhuukin lapsen todellistumisesta perhekuntoutustyöskentelyn aikana, jolloin lapsen oma toimivalta, aktiivinen osallisena oleminen, kuulluksi tuleminen, itsenäisenä ja arvokasta tietoa omaavana toimijana oleminen konkretisoituvat (2007, 108).

Itsetunnon ja pystyvyyden vahvistaminen – alaluokka, sijoittuu toimijuuden alle. Lapsen toimijuuden tukeminen avoperhekuntoutuspalvelun suunnittelussa ja toteutuksessa vaatii lapselle mahdollistuvaa kokemusta arvokkuudesta, ajatusten ja mielipiteiden kuulluksi tulemisesta, sekä uskosta siihen, että omalla toiminnalla on vaikutusta.

Lapsi kuvaa sisaren onnistuneen hoitokokemuksen tuottaneen turvallisen olon. Lapsi on oman perheensä sisällä tärkeä toimija ja sen tunnekokemuksen vahvistaminen vahvistaa itsetuntoa, sekä kokemusta pystyvyydestä.

H + A "Mikäs pikkusiskon kanssa tekee sun olon turvalliseksi?"

L "No se kun mä oon hoitanu siskoa niin paljon"

H + A "Ihana juttu. Mites se hoitaminen tekee sulle turvallisen olon?"

L *"No kun mä osaan halata sillei nätisti, nii vaikka sisko nukkuu"*
(Haastattelu 2, A30).

Lapsi kuvaa taidokkaasti omia vahvuusalueitaan ja tarjoaa niiden myötä vahvistavia elementtejä avoperhekuntoutustyöskentelylle, sekä ilmentää uskoa omaan pystyvyyteensä. Myös, konkretiaa sisältävien, kehittymiskohtien pohdiminen tarjoaa mahdollisuuden itsetutkiskelulle, laajentaen käsitystä omista kyvyistä.

H + A *"Nyt Hanna ja Arvi kysyy tärkeän kysymyksen! Missä asioissa sää --- olet mielestäsi hyvä?"*

L *"Hmmm. Numeroiden laskemisessa, koska mä osaan laskea kuuteenkymmeneenyhdeksään".*

L *"Oon hyvä myös piirtämisessä, kun mulla on näin paljon nättejä"*
(osoittaa aiemmin lattialle levittämiään piirroksia)

H + A *"Tuleeko mieleen vielä muuta missä sää olet hyvä?"*

L *"No lelujen keräämisessä paikalleen."*

L *"Ja sitte mä oon hyvä myös kiipeilyssä ja tasapainoilussa. Kato näin"*
(tasapainoilee sängyn reunalla)

L *"Mää osaan myös pedata sängyn."* (Haastattelu 1, A17).

H + A *"No nyt me kysytään Arvin kanssa, onko sulla vielä jotain mitä pitäisi harjotella?"*

L *"Mää harjottelen vielä matikkaa"*

H + A "Mitäs sun pitää matikan lisäksi harjotella"

L "Ei mitään muuta mun tarvi harjotella"

H + A "Tarviikos oppia jotain uutta?"

L "No sydämen piirtämistä en vielä osaa. Niin sitä."

Osallisuus arjessa ja asiakkuudessa- alaluokalle keskeisiä piirteitä on lapsen toiveiden huomioiminen, kuuleminen ja kohtaaminen, arjen ja asiakkuuden suunnitteluun mukaan ottaminen, lapsentahtinen asiakkuuden vaiheiden kuvaaminen ja vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen. Tämä kokonaisvaltainen mahdollisuuksien luominen vastaa Forsbergin, Ritala-Koskisen ja Törrösen (2006) kuvausta lapsesta elinympäristönsä hahmottajana ja omaa toimivaltaa omaavana osallisena (2006, 183-184), sekä Bardyn (2013) esiin nostamaa prosessiosallisuutta, jonka mukaan lapsella on oikeus saada tietoa asiakkuuden tarkoituksesta ja sisällöistä, sekä osallistua sen suunnitteluun (153).

Osallisuus asiakkuudessa edellyttää lapsella olevaa käsitystä palvelun sisällöstä ja toteutustavoista. Konkreettisimmillaan lapsi hahmottaa tehtävää kuntoutustyötä sen toimintoihin ja työntekijöiden tapaamisajankohtiin peilaten. Aineiston perusteella lapselle on syntynyt mielikuva avoperhekuntoutustyökentelyn prosessinomaisuudesta ja siitä, että käynnit ovat säännöllisiä.

H + A "No nyt me kysytään Arvin kanssa, että osaatko sanoa millon työntekijät tulee seuraavan kerran teille kotiin?"

L "No kyllä ne ainakin joka tiistai käy."

H + A "Sää aattelet että joka tiistai käy perhetyöntekijät?"

L "Joo ainakin! Useemmin joskus." (Haastattelu 1, A16).

Lapsi mainitsee, ettei hänelle ole aikuisten toimesta kuvattu selkeästi syitä, minkä vuoksi avoperhekuntoutusjakso on käynnistynyt. Lapsenkielinen asioiden esittäminen ja lapsen asiakasosallisuuden vahvistaminen, ovat huomionarvoisia tekijöitä. Kerrotun perusteella lapsi kuitenkin jäsentään itsensä ja perheensä "autettaviksi", joka antaa ymmärtää, että haastateltava hahmottaa työskentelyn taustalla olevan muutostarpeen.

H + A "Okei! No osaatko sää --- kertoa miksi teillä käy täällä kotona perhetyöntekijöitä?"

L "Hmmm..Emmää tiää?"

H + A "Mihinköhän se voisi liittyä, että perhetyöntekijöitä käy?"

L (Kohauttaa olkapäitä ja naurahtaa)

H + A "Onko joku työntekijä tai äiti kertonut aiemmin, että minkä takia käydään."

L "Ei oo kyllä tainnu kertoa. Mutta kyllä ne käy." (viittaa työntekijöihin)

H + A "Osaatkos arvata miksi ne työntekijät aina välillä käy?"

L "No meillä käy apua"

H + A "Mitä varten sää luulet, että sitä apua tarvitaan?"

L "No tänne kotiin meille ja äitille kanssa."

Lapsen osallisuus avoperhekuntoutuksen sisältöjen suunnittelussa mahdollistaa toteutuessaan kasvavan osallisuuden myös omassa arjessa. Alla olevassa katkelmassa lapsi kuvaa asiakkuuden myötä tapahtuneita myönteisiä muutoksia, joiden taustalla on lapsen nimeämiä toiveita ja aktiviteetteja. Lapsen toimijuus vahvistuu vuorovaikutteisesti, aikuisten mahdollistaessa mielekkäiden arjenrakenteiden muotoutumista lapsen tarpeista käsin.

H + A " Kerrotko mulle vielä tosta kuvasta?"

L "No ollaan sitte käyty puistossa. Mää tykkään laskea liukumäestä ja kiipeillä"

H + A "Okei, wau. Eli ymmärsinkö oikein, että ootte enemmän käyneet perheen kanssa puistossa sen jälkeen kun työntekijät on alkaneet käydä?"

L "Joo. Oon käyny äitipuolen ja isän ja äitin kanssa."

H + A "Onkos työntekijät ollu joskus teidän mukana puistossa?"

L "No ei oo vielä ollu"

L "Ja lautapeleissä on täällä kotona ollu --- (työntekijä) kanssa. Ennen ei"

H + A "Niin oot nyt pelannut perheen ja työntekijän kanssa lautapelejä?"

L "Joo"

H + A "Pelit taitaakin olla sulle tosi mieluisa juttu"

L "Joo. (Haastattelu 2, A54).

Lapsen kertoman perusteella merkitykselliset osallisuuden kokemukset arjessa muodostuvat toiveiden, sekä tarpeiden kuulemisesta ja kunnioittamisesta. Toki lapsi ilmaisee epämieluisaksi asiaksi myös herkkujen syömisen kieltämisen. En tulkitse tämän perusteella turvallisten rajojen asettamista osallisuusmahdollisuuksien kaventamiseksi. Keskeistä on lapsen mielipiteen huomioiminen yhteistä arkea suunniteltaessa.

L Siitä en tykkää kun äiti päättää mun puolesta mitä saa tehdä. Saako syödä vaikka karkkia esimerkiks. (Haastattelu 1, A10)

L "Haluaisin että tehtäis enemmän"

H + A "Mitä haluaisit tehdä enemmän?"

L "Että pelattais lautapelejä enemmän yhdessä, eikä aina vaan yks peli." (Haastattelu 2, A37)

Kuulluksi tuleminen on yksi toimijuuteen liittyvistä alakuokista. Lapsi tarvitsee kokemuksia siitä, että hänen mielipiteillään on merkitystä, hänen asioihinsa osoitetaan kiinnostusta ja hänen toiveensa huomioidaan. Lapsen aito mukaan ottaminen asiakkuuden sisällön suunnitteluun on eettisen toiminnan edellytys. Lapsi ilmaisikin haastattelutilanteessa, että hän on saanut esittää toiveita sille, millaisia asioita yhdessä työntekijöiden kanssa tehdään.

H + A "Eli nyt saisit piirtää terveisiä ja toiveita työntekijöille"

L "Puistoon"

H + A "Eli haluaisit lähteä työntekijöiden kanssa puistoon"

L "Joo mä sain ekalla kerralla toivoa että mitä niin sitä toivoin"

H + A "No se kuulostaa mukavalta"

*L "Ja sit mä haluaisin ainakin niinkun hmmm käydä metsäretkellä"
(Haastattelu 3, A61&A62).*

Lapsi kokee kuulluksi tulemiseen linkittyvän hänen asioistaan kiinnostumisen, kyselemisen ja juttelemisen lisäksi yhteisen tekemisen. Lapsi mainitsee tarkasti ilmaisten tullessa kuulluksi perjantaina. Kyseiseen hetkeen on kytköksissä lapsen aiemmin mainitsema mielekäs tekeminen, pelaaminen ja kirjojen selaaminen. Lapsi myös kertoo, kysyttäessä, tilanteen tuntuneen hyvältä. Tämä johtaa tulkintaan, jonka mukaan suoraviivainen kysymysten esittäminen ei välttämättä tuota yhtä vahvaa kuulluksi tulemisen kokemusta lapselle, kuin yhteinen ihmetteleminen toiminallisuuden tukemana.

H + A "Nyt me Arvin kanssa pyydettäis sinua piirtämään kuva semmosesta hetkestä, kun sulle on tullut olo että työntekijät on kuunnellu sinua"

L "Hmmm nooo on me juteltu. Ja on sillee kyselty kaikkea"

H + A "Missäs hetkessä on tullu semmonen olo että sinun jutut on kuultu ja otettu huomioon?"

L "No perjantaina"

H + A "Ai perjantaina. No mitäs silloin perjantaina tapahtu?"

L "No me pelattiin silloin lautapelejä"

L "Ja katottiin kirjojaa" – huudahtaa

H + A "No miltäs se perjantaina tuntu kun sua kuunneltiin kun selasitte kirjoja ja pelasitte?"

L "Se tuntu sillai tosi hyvältä" (Haastattelu 3, A55 & A57)

Lapsi ottaa esille kokeneensa myös haastattelutilanteet hetkiksi, joissa häntä on kuunneltu.

L "Ja näissä"

H + A "Näissä? Ai onko näissä käynneissä ollu semmonen olo että kuunnellaan?"

L "Joo. Arvin kanssa"

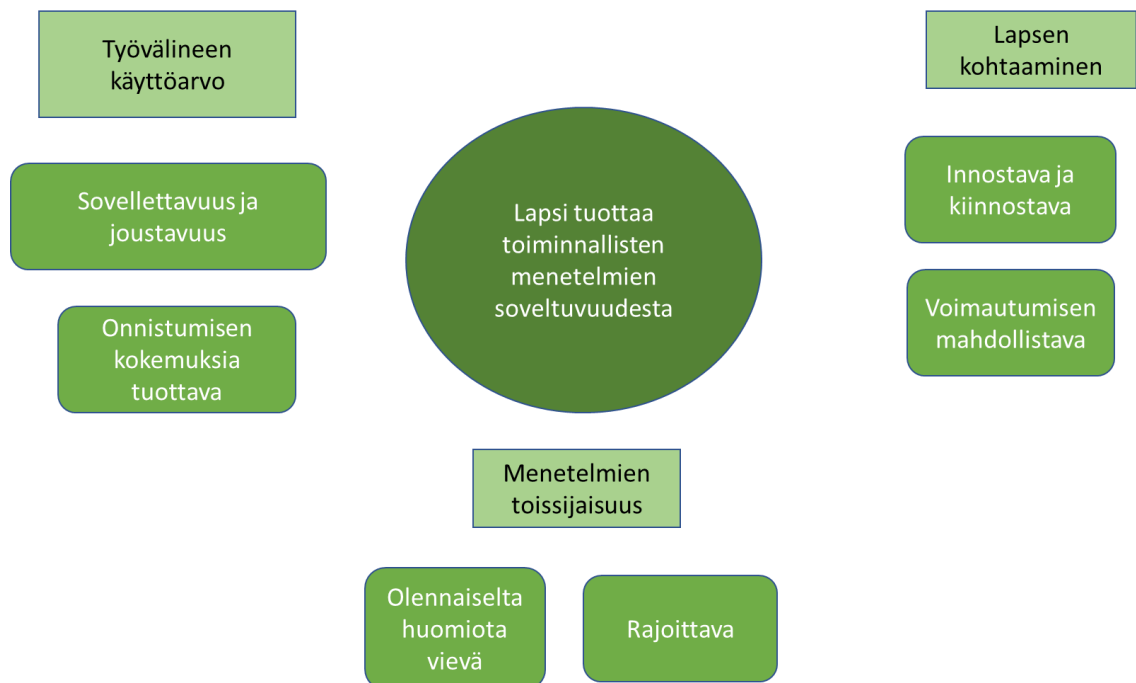
H + A " No se on mukavaa, jos tuntuu, että ollaan Arvin kanssa kuunneltu"

L "Ja juteltu" (Haastattelu 3, A58).

Kuulluksi tuleminen tuli esille minun, haastattelijana, sitä suoraan kysyessäni. Tästä syystä en voi olla varma, olisiko lapsi oma-aloitteisesti nostanut kyseisen aiheen itselleen merkitykselliseksi. Toiminnallisten haastattelutilanteiden nimeäminen kuulluksi tulemistä tukevinä antaa myös ymmärtää, ettei lapselle ole rakentunut selkeää mielikuvaa minusta objektiivisena toimijana, vaan hän linkittää keskustelumme avoperhe kuntoutustyöskentelyyn. Pidin kuulluksi tulemistä kuitenkin tärkeänä selkeiden vastausten, sekä aiemmin lapsen oma-aloitteisesti esille nostaman aikuisen ajan ja läsnäolon perusteella.

14.2 Toiminnallisten menetelmien soveltuvuus

Lapsen haastatteluista kootun aineiston ja sen analyysin perusteella toiseen tutkimuskysymykseen ”miten toiminnalliset menetelmät soveltuivat lapsiläh- töiseen näkökulman kartoittamiseen?”- vastaamaan muodostui kolmesta pää- teemasta koostuva kokonaisuus. Teemojen alle asettui erilaisia, keskinäisiä sa- man-kaltaisuuksia sisältäviä, alaluokkia. Tekemieni tulkintojen mukaan työ- välineen käyttöarvo, lapsen kohtaaminen ja menetelmien toissijaisuus olivat keskeisimmät esiin nousseet tekijät. Toiminnallisista menetelmistä mukana kulki kaikkien haastattelujen ajan käsinukke ja lapsi itse valitsi piirtämisen, sekä valokuvaamisen. Tästä syystä kuvakorttien käytöstä ei syntynyt tarkas- teltavaa kokemusta.

Kuvio 7. Toiminnalliset menetelmät

Lapsen kohtaaminen on yksi esiin noussut, toiminnallisten menetelmien soveltuvuutta kuvaava pääteema. Menetelmien hyödyntämisen tarkoitus on tuottaa lapsen kohtaamista edistäviä keinoja, sekä mahdollistaa esteetöntä itseilmaisua tukeva tilanne. Havaintojeni perusteella toiminnallisilla menetelmillä oli myönteisiä vaikutuksia lapsen kohtaamiseen. Toiminnallisten menetelmien käyttöä arvioivalla aineistonosalla on nähtävissä yhtäläisyyksiä Bardonin (2013) kuvaamaan kohtaamisosallisuuteen, jossa lapsi on tilanteen pääroolissa, lapsi tuottaa tietoa omasta näkökulmastaan, lapsen käsitys itsestä muuttuu myönteisemmäksi ja tunteet tulevat tunnistetuksi kohtaamisen myötä (169-170).

Innostavuus ja kiinnostavuus – alaluokka muodostui aineisosta kummunneiden puheenvuorojen ja tekemieni havaintojen perusteella. Innostava ja kiinnostava elementti lapsen kohtaamisessa tuottaa iloa, auttaa haastavien aiheiden käsittelyssä ja tukee mielenkiinnon säilymistä yhteiseen tekemiseen. Tulkintani perusteella valokuvaaminen innosti, sekä kiinnosti menetelmistä eniten ja kyseisen haastattelukerta olikin pitkäkestoisin toiminnallisista kohtaamisista.

H + A "Katotaanko vähän yhdessä mitä täältä laatikosta löytyy?"

L "Joo. Hei täällä on ihan oikee kamera" (Haastattelu 2, A21)

H + A "Oisko toi kamera sellanen mitä haluaisit käyttää?"

L "JOO! Mää en oo ikinä ennen kamerannu" (Haastattelu 2, A23).

Kysyttäessä lapsi myös nimesi valokuvaamisen mielekkäimmäksi asiaksi haastattelukerroissa.

H + A "Olikos joku juttu ihan yli muiden?"

L "Valokuvaaminen"

H + A "No siinä sä olitkin tosi hyvä"

L "Jep" (Haastattelu 3, A67)

Arvi avoperhekuntoutuskoiran hyödyntäminen oli havaintojeni mukaan toiminnallisista menetelmistä eniten lapsen maailmaan laskeutuva, tilanteeseen jäsentävää mielenkiintoa herättävä ja henkilökohtaisella tasolla lasta puhutteleva kokemus. Lapsi osoittaa säännöllisesti oma-aloitteista kiinnostusta käsinukkeä kohtaan, kysyy siltä neuvoa ja pohtii hahmon luonnetta haastattelutilanteen lomassa.

L "Kato määh otin kuvan tästä Arvin kodista ja pikkuveikasta"

H "No se onkin hieno kuva"

L "Nyt määh otan susta ja Arvista" (Haastattelu 2, A42).

L "Joo katotaan vaan mutta saako tätä suuremmalle? Arvi varmaan osaa laittaa"

H + A "No mepäs Arvin kanssa katotaan... tuosta noin"

L "Noin! Tässä." (Haastattelu 2, A35)

Lapsi tutkiskelee menetelmälaatikkoa

L "Arvilla on täällä ikkunakin ja savupiippu, aika pieni koti on Arvilla. Se on askarrellu jotain kuviakin tähän sivulle. (Haastattelu 3, A69).

Toinen lapsen kohtaamiseen yhdistettävä alaluokka on "voimautumisen mahdollistava". Alaluokka rakentui lapsen tuottaman, menetelmien käyttökoe-
musta kuvaavan kerronnan perusteella. Toiminnallisten menetelmien nimittä-
minen voimauttavaksi ei toki ole yksiselitteistä, sillä voimautuminen on hen-
kilökohtainen kokemus, jonka aukoton arvioiminen ja absoluuttinen todenta-
minen on haastavaa. Tulkintojeni mukaan menetelmiin kuitenkin sisältyi voi-
mautumisen kokemuksen mahdollistavia piirteitä. Näiden elementtien toteu-
tumista lapsi vahvistaa haastattelutilanteiden mielekkyyden kautta.

H + A "No nyt me haluttais kysyä sulta Arvin kanssa, että minkälaista on ollu olla haastateltavana?"

L "Hyvälle"

*H + A "Ai on tuntunu hyvälle. Miltäs on tuntunut kun ollaan kolmeen otteeseen ju-
teltu aika pitkiäkin pätkiä sinun asioista?"*

L "Iloselle"

H + A "No mikäs oli parasta?"

L "Kaikki oli parasta" (Haastattelu 3, A67).

Suhtaudun lapsen myönteiseen kuvaukseen luottavaisesti, olleeni todista-
massa positiivista, odottavaa ja innostunutta tunnelmaa haastattelutilanteissa.
Koen kuitenkin tarpeelliseksi mainita Hyvärisen ja Pösön (2018) esiin nosta-
man seikan, jonka mukaan erityisesti alle kouluikäinen lapsi on

haastattelutilanteissa taipuvainen vastaamaan aikuista miellyttävällä ja myönteisellä tavalla (2018, 31-32).

Kuulluksi tulemisen kokemuksen voi aukottomasti yhdistää voimauttavaan kohtaamiseen. Lapselle esittämäni kysymys oli suunnattu tarkoittamaan avo-
perhekuntoutustyöskentelyä, mutta lapsi itse täydensi toiminnallisten menetelmien toimineen tätä kokemusta tukevasti.

H + A "Missäs hetkessä on tullu semmonen olo että sinun jutut on kuultu ja otettu huomioon?" (Haastattelu 3, A55)

Lapsi on ensin vastannut yllä olevaan kysymyksen, liittyen työntekijöiden tapamiseen. Lapsi jatkaa oma-aloitteisesti kokemuksensa kuvaamista, nostaen esille erityisesti käsinuken kanssa keskustelun.

L "Ja näissä"

H + A "Näissä? Ai onko näissä käynneissä ollu semmonen olo että kuunnellaan?"

L "Joo. Arvin kanssa"

H + A " No se on mukavaa, jos tuntuu että ollaan Arvin kanssa kuunneltu"

L "Ja juteltu" (Haastattelu 3, A58).

Toiminnallisten menetelmien soveltuvuuden arvioinnissa, nousi yhdeksi pääteemaksi **työvälineen käyttöarvo**. Lapsen reaktioiden ja kommenttien perusteella menetelmillä vaikuttaa olevan ominaisuuksia, jotka vahvistavat niiden hyödynnettävyyttä lapsen näkökulman kartoittamisessa. Havainnot tukevat

sitä ajatusta, että menetelmät toimivat myönteisenä kokemuksena ja ovat sovellettavissa muihinkin kohtaamisiin asiakaslapsen kanssa, kuin tutkimukselliseen haastatteluun. Känkänen (2013) kuvaa taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksina ja positiivisina käyttöominaisuuksina; joustavuutta, eri tilanteisiin soveltuvuutta, kiireettömyyttä, uutta luovaa luonnetta, sekä esteettömän itseilmaisun mahdollistavuutta (113-114).

Työvälineen käyttöarvoa lisääväksi tekijäksi ja aineistoa tutkimalla löytyneeksi alaluokaksi muodostui sovellettavuus ja joustavuus. Alaluokka kuvaa menetelmien käytettävyyttä, sekä kykyä muokkautua, lapsen vahvuuksien ja kykyjen ja toiveiden mukaisesti.

Lapsi havaitsi nopeasti, sekä omatoimisesti, kuinka käyttää menetelmiä kerrottansa tukena ja lähti omatoimisesti laajentamaan kuvausaluetta myös kodin ulkopuolelle.

H + A "No nyt me pyydetään sua, että ota kuva niistä asioista mitä sä toivoisit, että tekisitte työntekijöiden kanssa"

Lähtee valokuvaamaan ja palaa takaisin haastattelutilaan.

L "No mää tätä haluaisin ainakin pelata"

L "Nyt mää käyn ulkoa ottamassa kuvan" (Haastattelu 2, A43).

Menetelmän hyödyntäminen sai pohtimaan vanhemman myönteisiä ominaisuuksia, huolimatta siitä, että kuvan ottaminen ei toteutunut lapsen alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Tässä yhteydessä käy ilmi, että menetelmän

käytöstä voi kummuta arvokasta vuoropuhelua, vaikka toteutustapaa olisikin lapsen toimesta joustavasti sovellettu.

H + A "Sulla on täällä kuva myös --- (työntekijästä). Mitäs tämä tarkoittaa?"

L "Olisin ottanu äitistä kuvan mutta otinkin ---- (työntekijästä), kun äiti ei antanu"

H + A "Mitäs sää äitin kuvasta oisit kertonut, jos oisit kuvan ottanu?"

L "No että äiti on ainakin hyvä pesee pyykkiä ja siivoamaan kanssa!" (Haastattelu 2, A45).

Menetelmälaatikossa olevien työvälineiden hyödyntämisen vapaaehtoisuus, sekä itsemäärääminen sen suhteen, minkä elementin valitsee, vaikutti iskostuneen jo yhden haastattelukerran jälkeen lapsen mieleen. Työvälineiden mukaan ottamisessa lapsi sai joustavasti mukailla omia mielenkiinnonkohteitaan, sekä parhaaksi kokemaansa tapaa elävöittää kerrontaansa.

H + A "Muistatko sää kun meillä oli viimeks tää laatikko mukana?"

L "Joo tiiän mä saan valita sieltä jotain"

Tutkii laatikon sisältöä.

L "Nyt mä haluan piirtää" (Haastattelu 3, A51).

Työvälineen käyttöarvoon liittyväksi alaluokaksi valikoitui myös onnistumisen kokemusten tuottaminen. Lapsen huomioivan kohtaamisen tulisi olla sävyiltään myönteinen ja itsetuntoa vahvistavia piirteitä sisältävä. Aineistoa läpi käydessäni havaitsin toiminnallisten menetelmien mahdollistavan ominaisuuksien

puolesta onnistumisen kokemuksia tai ainakin kannustavan keskusteluun lapsen taitojen ympärillä.

Käsinukke innosti lasta esittelemään omaa osaamistaan, piirtäminen kuului haastateltavan henkilökohtaisiin vahvuuksiin ja kameran käyttämisen hallitseminen tarjosi kokemuksen itsestä kyvykkäänä oppijana.

L "Kato määh näyttän, tää kaappi on täynnä ihan älyttömän kivoja piirrustuksia." (Nousee ja esittelee piirtämiään kuvia)

H + A "Wau no ne on hienoja."

L "Määh näyttän Arville."

H + A "No Arvipa kattoo ja ajattelee että oletpas taitava taiteilija." (Haastattelu 2, A14).

L "Nyt määh haluan piirtää"

H + A "Okei sää valitset piirtämisen. Selvä juttu!"

L "Joo koska määh oon hyvä piirtämään" (Haastattelu 3, A51).

L "Joo. Määh otin kuvan susta ja Arvista"

H + A "Hyvä juttu, hieno kuva tuli. Nyt sää oot oppinu jo tosi hyvin käyttämään sitä kameraa, niin käykö että minä ja Arvi kysyttäis ensimmäinen kysymys?"

L "Joo! Mää osaan" (Haastattelu 2, A23).

Menetelmien toissijaisuus muotoutui yhdeksi päätemoista, sillä aineistosta tekemieni tulkintojeni perusteella toiminnallisten menetelmien hyödyntämiseen liittyi myös haasteita, sekä tilannekohtaisia rajoitteita, joiden ennakoiminen on vaikeaa. Toissijaisuus ei poista menetelmien soveltuvuutta tukevia ominaisuuksia, mutta muistuttaa tutkijaa ja työvälineitä hyödyntävää työntekijää yksilöllisen kohtaamisen ja joustavan suhtautumisen priorisoitavasta merkityksestä. Menetelmien käyttäminen ei ole itseisarvo, vaan niiden avulla on tilannekohtaisesti mahdollisuus tuoda kohtaamiseen lisäarvoa.

Lapsen puheenvuorojen perusteella muodostui menetelmien toissijaisuutta kuvaamaan alaluokka *olennaiselta huomiota vievä*. Lapsen innostus menetelmien käyttöön ohitti ajoittain kiinnostuksen vastata esitettyyn kysymykseen. Alla olevista aineistokatkelmasta ilmeneekin, että lapsi tarjoaa nopean vastauksen, päästäkseen mahdollisimman pian valokuvaamaan. Tässä jää epäselväksi toimiiko kameran käyttäminen itseilmaisua tukien vai viekö se huomiota kohtaamisen alkuperäiseltä tarkoitukselta.

H + A "Haluaisitko muuta tehdä enemmän tai muuttaa?"

L "No tehä vaan enemmän. Voinko nyt kuvata taas?"

H + A. Joo nyt voit kuvata taas"

L "Hyvä! Seuraava! (viittaa kysymykseen)

Valokuvaaminen oli ilmeisen mielekäs, mutta myös ajatuksia hajaannuttava toiminta. Alla olevasta käy ilmi, että lapsi on keskittynyt menetelmän

käyttämiseen niin intensiivisesti, että on pitkäksi venyneen valokuvausprosessin aikana unohtanut minkä kysymyksen tueksi hänen oli tarkoitus kuvia ottaa. Lähtökohtaisesti lapselle haasteellisen ”muutos” sanan ymmärtäminen vaikutti myös vaikeutuvan, kun vastauksen pohtimisen lisäksi piti osata käsitteellistää otettu valokuva. Tässä yhteydessä lapsi kuvaakin muutosta esineiden siirtämisen kautta.

H + A ”Ahaa, sää oot siis ottanut olohuoneesta kuvan. Kerrotko mulle mitä tässä kuvassa tapahtuu?”

L ”Mitä sää kysytkään?”

H + A ”Eli minkä asian toivoisit muuttuvan kotona? Niin mitä toi olohuoneesta otettu kuva sun mielessä tarkoittaa”

L ”Sillä lailla haluaisin, että se (kuvassa on lelu) siirrettäis eri kohtaan olohuoneessa”

H + A ”Okei, sää toivot että sen paikkaa vaihdettais. Kun mä kysyn sulta, että minkä toivoisit muuttuvan niin ajatteletko sää tavaroita ja niiden siirtämistä?”

L ”Sillei joo” (Haastattelu 2,

Toiminnallisten menetelmien toissijaisuutta tukee myös esille noussut alaluokka rajoittavuus. Aineiston perusteella menetelmät eivät pelkästään tarjoa luovia mahdollisuuksia lapsilähtöiselle toiminnalle, vaan saattavat olla joustamattomia ja jopa rajata lapsen ajattelua, sekä esteetöntä puheen tuottamista.

Lapsi ilmaisi haastattelun aikana kyllästyneensä menetelmän käyttämiseen. Tästä voidaan päästä tulkintaan, että mikäli toiminnallista menetelmää

hyödyntävä tutkija tai työntekijä pysyy joustamattomasti alkuperäisessä tarkoituksessa hyödyntää elementtiä, rajoittaisi se merkittävästi niin lapsen osallisuutta, kuin itseilmaisuaakin.

H + A "Eli nyt saisit piirtää terveisiä ja toiveita työntekijöille"

L "Mää en osaa kirjoittaa ja jos osaisin, niin kirjoittaisin ne ylös. Piirtää ei niin jaksa"

H + A "Hei no sää voit sanoa ne vaan ääneen, kun sää osaat kuitenkin noin hienosti kertoa" (Haastattelu 3, A62).

Toiminnallisten menetelmien hyödyntämisen tulee olla toissijaista myös siitä syystä, että lapsen vireystilaa ja mielialaa on mahdotonta ennakoida tapaamista edeltävästi. Piirtämistä sisältävä haastattelukohtaaminen tapahtui päivänä, jolloin lapsi koki olevansa väsynyt, eikä jaksaminen menetelmän hyödyntämiseen ollut parhaalla mahdollisella tasolla. Tässä tilanteessa piirtäminen siis vaikutti rajaavan vastauksen sisältöä tarpeettomasti.

H + A "Ompas todella hieno ajatus. Saatkos ite nukuttua kun sanoit että vauva valvoo yöllä?"

L "Mää herään koko ajan sen huutoon"

H + A "Okei. Ootko sää tänään väsynyt"

L "En"

H + A "Ai et oo?"

L "Tai no oon koska määh yhtäkkiä päiväkodilla kun mä istuin puun takana nii määh yhtäkkiä nukahin sinne."

L "Mää piirrän vaa tällasen, ku en jaksa nyttien muuta" (Haastattelu 3, A66).

Menetelmien toissijaisuuden sisäistäminen on niiden hyödyntämisen edellytys, sillä rutiininomaisesti pakotettuna ne voivat jopa estää avoimen vuoropuhelun syntymistä, sekä lapsen osallisuuden toteutumista. Kaiken kaikkiaan toiminnalliset menetelmät vaikuttivat tuovan kohtaamiseen lisäarvoa, herättivät innostusta ja kiinnostusta, toivat lapsilähtöisiä piirteitä perinteiseen haastatteluun ja tarjosivat elämyksellisen tilanteen, joka oli vastavuoroisen ilahduttava niin tutkijalle, kuin lapsellekin.

15 Pohdinta ja yhteenveto

Yhteistyö työelämän kumppaneiden kanssa osoittautui erityisen merkitykselliseksi, sillä sen myötä asiakaslapselle mahdollistui aito tilaisuus olla osallisena kehittämässä lapsilähtöisempää lastensuojelua. Toiminnalliset haastattelut ja asiakkaan kohtaaminen syvensivät käsitystäni lapsesta kiinnostavia havaintoja omaavana, omaa elinympäristöään erityisellä tavalla ymmärtävänä ja merkityksellistä tietoa tarjoavana toimijana. Tutkimuksen toteuttaminen työelämäyhteistyönä sisälsi osittain myös haasteita, sillä organisaatiotasolla tapahtuneet muutokset vaikuttivat opinnäytteen tekemiseen. Toisaalta tämä tarjosi realistisen mahdollisuuden oman toiminnan joustavaan ja tilannekohtaiseen uudelleen muotoiluun.

Pohdintaa tutkimukseni aikana herätti aineiston monisäikeisyys, sekä lapsen kyvykkyys mukautua haastattelutilanteisiin ja hyödyntää tarjolla olevia menetelmiä joustavasti. Lapselle todellistuvien turvallisen arjen elementtien esiin

nouseminen teki minuun tutkijana lähtemättömän vaikutuksen. Alaluokka tarjosi oivaltavaa tietoa lapsilähtöisen työskentelyn merkityksestä, sekä lapselle ominaisesta tavasta hahmottaa avoperhekuntoutuspalvelua; muutosta mahdollistavana, jatkuvuutta ylläpitävänä, arkeen turvallisuutta tuovana ja konkreettisesti näkyväksi tulevia piirteitä sisältävänä prosessina. Toiminnallinen kohtaaminen laajensi omaa ymmärrystäni siitä, että arki ja asiakkuus lapsen kokemana koostuu aikuisen näkökulmasta hyvin yksinkertaisista läsnäoloa, turvallisuutta, puhtautta, ravintoa, mielekkyyttä, toiminnallisuutta ja myönteisyyttä edustavista elementeistä. Asiakaslapsen kerronta arjelleen ja asiakkuudelleen keskeisistä tekijöistä, vastaa monilta piirteiltään vuoden 2020 lapsibarometrissa esiin nousevia koti, leikki, lämpö, lepo, ruoka ja perhe – teemoja. Lapsibarometriin on koottuna yli 400 6-vuotiaan lapsen kuvaukset hyvän elämän sisällöistä (Tuukkanen 2020, 20). Tämä murtaa lastensuojelun asiakkuuteen liittyvää marginalisointia muista lapsiperheistä erilliseksi ja muistuttaa siitä tosiasiaa, että jokaisen lapsen tarvitsema, sekä toivoma turvallinen ja kasvu- ja kehitysympäristö koostuu samankaltaisista asioista.

Toiminnallisista menetelmistä Arvi avoperhekuntoutuskoiran säännöllinen hyödyntäminen osoittautui haastattelutilanteisiin jäsentäväksi, voimautumisen tunteen mahdollistavaksi, luottamussuhteen rakentamista tukevaksi, lapsen maailmaan laskeutuvaksi ja aitoa kiinnostusta herättäväksi työmenetelmäksi. Toiminnallisten menetelmien toissijaisuus on realiteetteihin perustuva huomio, joka muistuttaa työvälineiden tuomista mahdollisuuksista, mutta niiden käytön yksilöllisestä ja tarpeen mukaisesta harkinnasta.

Eettinen pohdinta sävytti vahvasti tutkimuksen toteuttamista, sillä lähtökohtainen käsitykseni siitä, että asiakaslapsen huomioiduksi tuleminen palvelun

kehittäjänä edellyttää tutkimuksellista lähestymistä kategorisoi asiakaslapsia oletetusti äänettömiksi ja näkymättömiksi. Uskon lapsen maailman pureutuvan ja lapsen osallisuusosoikeuksien ympärille keskittyvän tutkimuksen olleen kuitenkin tarpeellinen, sillä sen myötä lapsi sai jakamattoman mahdollisuuden oman näkökulmansa tuottamiseen ja kuulluksi tulemiseen.

Yhden lapsen haastattelun tulokset eivät ole laajasti yleistettävissä käsittämään lastensuojelun asiakaslasten kokemuksia. Tutkimuksella oli kuitenkin yksiselitteinen tarkoitus tuottaa tietoa avoperhekuntoutuspalvelun kehittämiseksi, josta juuri kyseisen pilottiperheen lapsella oli asemansa takia arvokasta tietoa. Tutkimuksen perusteella huomioitavaa lapsen hahmottamisessa täysivaltaisena toimijana ja lastensuojelun pääasiallisena asiakkaana on edelleen. Lapsen prosessiosallisuuden vahvistaminen on edellytys sille, että lapselle muodostuisi selkeä käsitys palvelun tarkoituksesta, toteuttajista ja omasta roolistaan. Lapsen puheenvuoroista ilmeni osittainen tiedottomuus avoperhekuntoutusprosessin tarkoituksesta, sekä sen toteuttajista. Lapsen valjastaminen kehittämistä tukevan tiedon tuottajaksi on merkityksellinen edistys lastensuojelun viranomaispainotteista ja aikuisjohtoista statusta rikkomaan.

Haluan ilmaista kiitollisuutta tutkimuksen toteuttamisen mahdollistaneelle lastensuojelun asiakasperheelle ja erityisesti haastattelemalleni lapselle, joka tuotti kiinnostavaa ja ammattilaisten ymmärrystä laajentavaa tietoa omasta elämästään, arjestaan ja asiakkuuteen liittyvistä kokemuksistaan.

16 Jatkokehittämis ehdotukset

Lapsen näkökulmasta ammennetun, merkityksellisen tutkimustiedon tuottaminen on eettisten lastensuojelupalvelujen kehittämisen edellytys. Uskon, että asiakkaan näkökulman kartoitukseen liittyvän tutkimuksen tarkempi kohdentaminen koko perheen kokemuksiin olisi kiinnostavaa. Erityisesti tulevan avo-perhekuntoutuksen vakiinnuttua pysyväksi osaksi tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen palvelutarjontaa. Lapsilähtöisyyttä tukevien elementtien tarkasteleminen, valmiin palvelun raameissa, kasvattaisi edelleen ymmärrystä lapsiasiakkaan asemasta lastensuojelussa. Toiminnallisiin menetelmiin liittyvien hyötyjen ja haasteiden tutkiminen useamman haastateltavan kokemuksia kartoittamalla antaisi myös laajemman kuvan niiden merkityksestä lapsen itseilmaisua tukevinä elementteinä.

Lähteet

Aaltio E. & Isokuortti N. 2019. THL – Työpäpaperi 33/2019. Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit- Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 26.4.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%C3%B6paperi%2033%20Systemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VAL-MIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Aaltonen S. & Högbacka R. 2015. Umpikujasta Oivallukseen- Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Viitattu 21.4.2020. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99323/umpikujasta_oivallukseen_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Alatalo M., Lappi K. & Petrelius P. 2017. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 21/2017. Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa-Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Viitattu 7.4.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Autti-Rämö I., Salminen A-L., Rajavaara M. & Ylinen M. 2016. Kuntoutuminen. Kustannus Oy Duodecim.

Bardy M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Suomen yliopistopaino Oy.

Forsberg H. & Autonen-Vaaraniemi L. 2012. Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Vastapaino.

Forsberg H., Ritala-Koskinen A. & Törrönen M. 2006. Lapset ja sosiaalityö - Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. PS-kustannus.

Hakalehto S. & Toivonen V. 2016. Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsingin Kamari Oy. Kauppakamari.

Helavirta S. 2007. Lasten tutkimushaastattelu – Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua. Yhteiskuntapolitiikka (2007):6.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101030/helavirta.pdf?sequence>

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2013. Tutki ja kirjoita. Bookwell Oy. Porvoo 2013.

Hyvärinen S. & Pösö T. 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. PS-kustannus. Jyväskylä.

Hyytinen R. 2007. Lapsi, huumeperhe ja toivo- Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki.

Järvinen R., Lankinen A. Taajamo T., Veistilä M. & Virolainen A. 2012. Perheen parhaaksi- Perhetyön arkea. Bookwell Oy. Porvoo.

Karjalainen V. & Vilkkumaa I., 2004. Kuntoutus kanssamme-Ihmisen toimijuuden tukeminen. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Kuula A. 2006. Tutkimusetiikka- Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino.

Kyrölampi-Kylmänen T. 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto.

Känkänen P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa-kohti tilaa ja kokemuksia. Tutkimus. Terveyden – ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 2.12.2020.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104494/URN_ISBN_978-952-245-911-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelun arvot ja periaatteet, 2019. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.

Viitattu 19.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet#otsikko2>

Lastensuojelulaki. 417/2007. Finlex. Viitattu 6.4 & 12.4.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>

Leinonen R. 2018. Sisällönanalyysi. Spoken. Viitattu 5.5.2020. <https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>

Levomäki T. 2018. Lapsi ja lapsilähtöisyys lastensuojelun asiakaskertomuksissa. Sosiaalityön pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 5.5.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102964/1519296673.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lindh J., Härkäpää K., & Kostamo-Pääkkö K. 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.

Mattilan perhetukikodin perhekuntoutus. N.d. Jyväskylä. <https://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut/perheet/lastensuojelu/perhe-ja-laitoshoito/mattilan-perhetukikoti/mattilan-0>

Meriluoto T., Marila-Penttinen L. & Lehtinen E. 2015. Osallisuus- Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 25.3.2020. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/pdf/Osallisuus_kasikirja.pdf

Nieminen I., 2017. Koulutusinterventio osana mielenterveyskuntoutujien kuntoutusta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 20.3.2020. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100449/978-952-03-0316-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nivala E. & Ryytänen S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vol. 14. Viitattu 25.3.2020. https://www.uef.fi/documents/364780/1847612/Nivala_%26_Ryytänen%20Kohti_sosiaalipedagogista_osallisuuden_ideaalia.pdf/82a018a3-5f0a-4c44-8937-7fd4ac2a3879

Osallisuuden edistäminen. N,d. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 25.3.2020. <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

Perhetyö ja tehostettu perhetyö, 2019. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 31.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo-ja-tehostettu-perhetyo>

Raunio K. 2009, Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus.

Reijonen M. 2005, Voimaa perhetyöhön- Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. PS-kustannus. Jyväskylä.

Rytkönen T. & Rönkkö L. Monisäikeinen perhetyö. WSOYpro Oy Helsinki.

Sarajärvi A. & Tuomi J. 2009, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

SyTy-hanke: systemisen toimintamallin käyttöönotto- ja juurruttaminen lastensuojeluun. 2019. Socca- Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 7.4.2020. http://www.socca.fi/kehittaminen/lape-muutosohjelman_jatko/systemisen_toimintamallin_levittaminen

Toikko T. & Rantanen T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta- Näkökulmia kehittämiseen, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampereen yliopistopaino Oy. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tulensalo H. 2015. Lapsen tiedollinen toimijuus lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattitutkimus. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98814/LISURI-1460708563.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tuukkanen T. 2020. Lapsibarometri 2020. Unta, ruokaa, leikkejä, rakkautta ja karamelliä, juomaa. Hyvä elämä 6- vuotiaiden kokemana. Viitattu 19.1.2021. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/39303646/Lapsibarometri+2020.pdf/6da552bc-a534-68ee-4c1d-0d4ed88b1501/Lapsibarometri+2020.pdf?t=1606983374815>

Törrönen M. & Pärnä K. 2010. Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö. Kirjapaino Bookwell Oy. Porvoo.

Vähäkangas P., 2010. Voimavaralähtöinen, aktivoiva ja kuntouttava työote. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 13.3.2020. <https://docplayer.fi/23529617-Voimavaralahtoinen-aktivoiva-ja-kuntouttava-tyoote.html>

Liitteet

Liite 1 1.Haastattelurunko

Esittelen Arvi-avoperhekuntoutuskoiran lapselle. Kerron, että Arvi on mukana kehittämässä uutta palvelua, jonka tarkoitus on olla perheiden apuna. Sanon, että minä ja Arvi olemme kiinnostuneita lapsen ajatuksista, ja että ne ovat tärkeitä. Kerron, että juttelemme kahdestaan, mutta lapsen kertoma tulee työntekijöiden avuksi. Kerron myös, että äidillä ja isällä on mahdollisuus saada tietoa meidän keskustelustamme. Varmistan lapsen halun osallistua haastatteluun suullisesti. Esittelen ”leimapassin” jossa on kolme kohtaa. Kerron, että tapaamme kolme kertaa ja jokaiselta kerralta hän ansaitsee itselleen tarran passiin!

KYSYMYKSET ASIAKKUUDESTA ARVI-KOIRAN KANSSA & ENSIMMÄINEN HAASTATTELUKERTA

1. Osaatko kertoa mitä perhetyö tai avoperhekuntoutus tarkoittaa? Tarvittaessa vahvistan kysymystä muistuttamalla, että lapsi saa kertoa omin sanoin, tai mitä tahansa mieleen tulee noista sanoista.
2. Miksi ”nimi” ja ”nimi” käyvät välillä täällä kotona?

3. Onko teillä kotona sinun mielestäsi jotain vaikeuksia? Entä mikä on parasta kotona?
4. Mitä toivoisit, että nimi ja nimi tekisivät sinun kanssasi? Entä yhdessä koko perheen kanssa?
5. Osaatko sanoa milloin "nimi" ja "nimi" tulevat uudestaan?
6. Kerrotko minulle missä asioissa sinä olet hyvä? Entä mitä sinun täytyy vielä harjoitella?
- 7. Oletko huomannut, että onko "nimi" ja "nimi" työntekijöiden käyminen täällä kotona vaikuttanut teidän perheen elämään jottenkin?**

Liite 2 2.Haastattelurunko

KYSYMYKSET ERI MENETELMIEN TUKEMANA & TOINEN HAASTATTELUKERTA:

KESKUSTELU ARVIN KANSSA:

1. Millaisia asioita teet yleensä kotona?
2. Mikä tai kuka tekee olosi turvalliseksi kotona? Entä pelokkaaksi?
3. Jos saisit muuttaa kotona jotakin, mitä se olisi?
4. Miltä sinusta tuntuu, kun nimi ja nimi käyvät täällä kotona?
5. Mistä haluaisit jutella nimi ja nimi kanssa? Mitä haluaisit tehdä "nimi" ja "nimi" kanssa?
- 6. Oletko huomannut, että onko "nimi" ja "nimi" työntekijöiden käyminen täällä kotona vaikuttanut perheenne elämään jottenkin?**

VALOKUVAUS:

1. Ota kuva tai kuvia siitä, mitä teet mielelläsi kotona (Mitä kuvissa tapahtuu?)

2. Ota kuva jostakin sellaisesta, mikä tekee olosi turvalliseksi kotona. Ota nyt kuva sellaisesta, mikä saa sinut pelokkaaksi. (Mitä kuvissa tapahtuu?)
3. Ota kuva asiasta, jonka haluaisit muuttaa kotoa. (Mitä kuvassa on?)
4. Ota kuva siitä, mitä sinulle tulee mieleen nimi ja nimi vierailusta kotona. (Mitä kuvassa on?)
5. Ota kuva asiasta, mitä haluaisit tehdä nimi ja nimi kanssa. (Mitä kuvassa on?)
6. **Ota kuva siitä asiasta kotona, missä huomaat muutosta, kun nimi ja nimi ovat alkaneet käydä kotona. (Mitä kuvassa on?)**

PIIRTÄMINEN:

1. Piirrä kuva siitä, mitä teet mielelläsi kotona. (Kerrotko minulle piirustuksesta?)
2. Piirrä kuva jostakin sellaisesta, mikä tekee olosi turvalliseksi kotona. Piirrä vielä kuva sellaisesta, mikä saa sinut pelokkaaksi. (Kerrotko minulle piirustuksesta?)
3. Piirrä nyt kuva asiasta, minkä haluaisit muuttaa kotona. (Kerrotko minulle piirustuksesta?)
4. Piirrä kuva siitä, mitä sinulle tulee mieleen nimi ja nimi vierailusta kotona. (Kerrotko minulle piirustuksesta? Onko sinusta mukavaa, kun he käyvät?).
5. Piirrä kuva siitä, mitä haluaisit tehdä nimi ja nimi kanssa. (Kerrotko minulle piirustuksesta?)
6. **Piirrä kuva siitä asiasta kotona, missä huomaat muutosta, kun nimi ja nimi ovat alkaneet käydä kotona. (Kerrotko minulle piirustuksesta?)**

KUVAKORTIT:

1. Valitse kortteja sen mukaan, mitä teet mielelläsi kotona. (Mitkä kortit valitsit? Miksi?)

2. Valitse sellainen kortti, joka näyttää mikä tekee olosi turvalliseksi kotona. Valitse nyt kortti, josta näkyy mikä saa sinut pelokkaaksi. (Mitkä kortit valitsit? Miksi?)
3. Valitse kortti asiasta, jonka haluaisit muuttaa kotona. (Minkä kortin valitsit? Miksi?)
4. Valitse sellainen kortti/kortit jotka tulevat mieleen nimi ja nimi vierailusta kotona. (Mitkä kortit valitsit? Miksi?)
5. Valitse sellainen kortti/kortteja, josta näkyy mitä haluaisit tehdä nimi ja nimi kanssa (Minkä kortin valitsit? Miksi?)
6. **Valitse sellainen kortti/kortteja, josta näkyy mitkä asiat ovat muuttuneet, kun nimi ja nimi ovat käyneet teillä kotona. (Mitä kortteja valitsit? Miksi?)**

Liite 3 3.Haastattelurunko

KYSYMYKSET ERI MENETELMIEN TUKEMANA & **KOLMAS** HAASTATTELUKERTA:

KESKUSTELU ARVIN KANSSA:

1. Mikä on sinulle tärkeää ja parasta arjessa? (tarvittaessa tarkennan)
2. Millaisten asioiden huomaat muuttuneen sinun ja äidin ja isän välillä sen jälkeen, kun nimi ja nimi ovat alkaneet käytä teillä kotona?
3. Koetko, että työntekijät ovat kuunnelleet sinua tapaamistenne aikana? Miltä kuuleminen/kuulematta jääminen sinusta tuntui?
4. Mikä on ollut parasta siinä, että ”nimi” ja ”nimi” käyvät kotona? Entä onko jokin ollut ikävää?
5. Mitä terveisiä tai toiveita sinulla on työntekijöille? Saat vapaasti kertoa!

6. Oletko huomannut, että onko ”nimi” ja ”nimi” työntekijöiden käyminen täällä kotona vaikuttanut teidän perheenne elämään jotenkin?

VALOKUVAUS:

1. Ota valokuva tai kuvia asioista, jotka ovat parhaita ja tärkeimpiä arjessa (Mitä kuvassa tapahtuu?)
2. Ota kuva tai kuvia asioista, jotka ovat muuttuneet sinun ja äidin ja isän välillä sen jälkeen, kun työntekijät ovat alkaneet käydä kotona (Mitä kuvasit? Miksi?)
3. Ota kuvia paikoista tai hetkistä, jolloin sinusta tuntui, että työntekijät kuuntelivat sinua (Mitä silloin tapahtui? Miltä se tuntui?)
4. Ota kuva siitä mikä on ollut parasta työntekijöiden käynneissä. Ota nyt kuva siitä mikä on ollut ikävää. (Mitä kuvissa tapahtuu?)
5. Ota valokuva asiasta, jolla kerrot toiveita ja terveisiä työntekijöille. (Mitä terveisiä ja toiveita haluat lähettää?)
6. Ota kuva siitä asiasta kotona, missä huomaat muutosta, kun nimi ja nimi ovat alkaneet käydä kotona. (Mitä kuvassa on?)

PIIRTÄMINEN:

1. Piirrä kuva sinulle tärkeimmistä ja parhaimmista asioista arjessa. (Mitä piirustuksessa on?)
2. Piirrä kuva niistä asioista, jotka ovat muuttuneet sinun ja äidin ja isän välillä sen jälkeen, kun työntekijät ovat alkaneet käydä teillä kotona. (Mitä piirustuksessa on?)
3. Piirrä kuva niistä hetkistä, jolloin sinusta tuntui, että työntekijät kuuntelivat sinua. (Mitä piirustuksessa tapahtuu? Miltä sinusta tuntui?)
4. Piirrä kuva siitä mikä on ollut parasta työntekijöiden käynneissä. Piirrä nyt siitä mikä on ollut ikävää. (Mitä piirustuksissa tapahtuu?)
5. Piirrä toiveitasi ja terveisiäsi työntekijöille (Mitä terveisiä ja toiveita haluat lähettää?)

- 6. Piirrä kuva siitä asiasta kotona, missä huomaat muutosta, kun nimi ja nimi ovat alkaneet käydä kotona. (Kerrotko minulle piirustuksesta?)**

KUVAKORTIT:

1. Valitse kortti tai kortteja, jotka muistuttavat sinua tärkeimmistä ja parhaimmista asioista arjessa. (Mitä kortteja valitsit? Miksi?)
2. Valitse kortti tai kortteja, jotka muistuttavat sinua niistä asioista, jotka ovat muuttuneet sinun ja äidin ja isän välillä sen jälkeen, kun työntekijät ovat alkaneet käydä kotona. (Mitä kortteja valitsit? Miksi?)
3. Valitse kortti tai kortteja, jotka muistuttavat sinua hetkistä, jolloin sinusta tuntui, että työntekijät kuuntelivat sinua. (Mitä kortteja valitsit? Miksi? Miltä sinusta tuntui tuossa tilanteessa?)
4. Valitse kortti tai kortteja, joka muistuttaa siitä mikä on ollut parasta työntekijöiden käynneissä. Valitse nyt kortti, joka muistuttaa sinua mikä on ollut ikävää? (Mitkä kortit valitsit? Miksi?)
5. Valitse kortti tai kortteja, joiden myötä lähetät terveisiä ja toiveita työntekijöille. (Mitä kortteja valitsit? Mitä toiveita ja terveisiä haluat lähettää?)
- 6. Valitse sellainen kortti/kortteja, josta näkyy mitkä asiat ovat muuttuneet, kun nimi ja nimi ovat käyneet teillä kotona. (Mitä kortteja valitsit? Miksi?)**

Lopuksi: Millaista oli osallistua haastatteluun? Millaista oli olla haastateltavana?

Oliko kameraa/kortteja/piirtämistä kiva käyttää? Mikä oli parasta?

